

Terminologia calului: Părțile corpului 1.

I.

INTRODUCERE.

Prezentăm mai jos materialul adunat de Muzeu, cu chestionarul *Calul*, la chestiunile următoare:

22. Cum se numesc părțile corpului care corespund numerilor din ilustrația alăturată? Și adică:

1. *Ochiu*?

2. *Frunte*? cum se numește părul de pe frunte: *per-cică*, *moș*?

3. *Ureche*? Când și cum se zice: calul *ciulește* sau *ascute* urechile?

4. *Bot*? *Ciort*?

5. *Nară*? *Nare*? Cum e pluralul de la acest cuvânt?

6. *Gură*? Care sânt părțile din gură: *limba*, *măselele*, *dinții*, *colții*? Se zice *gingie* sau *gingină* sau cum? mai mult întrebuințat la singular sau la plural? Cum se numește saliva: *bale*? Când i se zice *spumă* sau *zoale* sau *bleasc*?

7. *Falcă*? Cum e pluralul de la acest cuvânt?

8. *Coamă*? Care sânt adjectivele întrebuințate de obicei în legătură cu acest cuvânt: *lungă*, *zbârlită* sau *zbur-lită*, *rotată* etc.

(8/a. Se zice *capul* sau *glava* calului?)

9. *Grumaz* sau *gât*?

10. *Gât* sau *grumaz*?

11. *Piept*? Care e rostirea exactă a cuvântului? Ce e *hiula calului*?

---

¹ Extras din lucrarea de doctorat susținută la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Cluj, în luna Aprilie 1927.

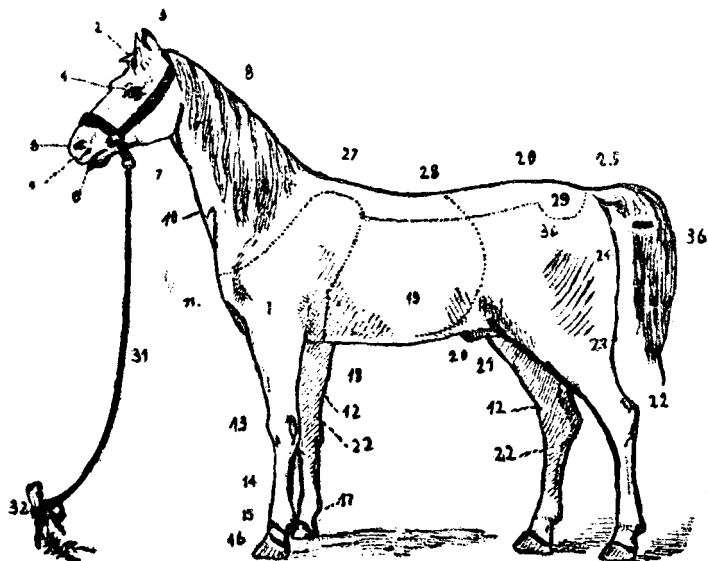
12. *Arm*? Care e pluralul acestui cuvânt? *Coapsă*? *Spată*, cu pluralul *spete*, sau *spate*, articulat *spatea* sau *spatele*?

12 bis. *Picior*? Care este rostirea exactă a cuvântului?

13. *Genunche*? Cum e forma exactă a cuvântului prin partea locului și cum e pluralul lui?

14. *Fluier*? *țurloiu*? Care e pluralul acestui cuvânt?

15. *Chișiță*? sau astfel i se pune părții opuse, cu un *smoc* de păr mai lung?

16. *Copită*? Care e pluralul acestui cuvânt?

17. *Pinten*?

18. *Iie*? Nu cumva numirea de *iie* se dă la altă parte? La care anume?

19. *Burtă*? *Pânțece*? *Burduhan*? Partea dintre *burtă* și *picior*, în forma unei groape la caii slabi, are și ea un nume (*flămânzarea*, *iie*, *stinghie*)...?

20. *Coarde*?

21. *Sulaciu*, *sulatic*, *tioc*, *pasăre*? Sau membrul calului are același nume ca al omului? Cum se numește organul

genital al iepii (*fătăciune, soție, pipotă...*) ? Cum testiculele armăsarului ?

22. *Cotul, căiul sau genunchele* (dindărăt) ?

22 bis. Cum se numește bucata de piele îngroșată pe care o au caii supt genunchele piciorului dindărăt și deasupra genunchelului celui din nainte ?

23. *Armul, coapsa, spata* (dindărăt) ?

24. *Cur* sau *bucă* ?

25. *Rădăcina coadei* sau *rădăcina cozii* ?

26. *Coadă* ? Care e pluralul acestui cuvânt ?

27. *Greabăn* sau *grebăn* ?

28. *Șale, spinare, șaua calului, șeuaș* ?

29. *Crucea șalelor* ?

29.bis. *Șold* ?

30. *Sapă* ?

31. *Pana căpăstrului, ștreang, funie* ?

32. *Țăruș, sau țeruș ? Pripon, stănog, potereaș, potciumb* ?

23. Care din organele interne ale calului au numiri diferite de ale altor animale ?

24. Se păstrează pe acolo *căpățâna de cal* ?

49. Cum se cunoaște vârsta calului ? Numai după dinți ? Care sânt dinții după care se cunoaște vârsta (*dinți de lapte, dinți de cal, clește, lăturași, mărginași, colți...*) ? La ce vârstă crește, sau se schimbă, sau cad ? Cum se numește scobitura (*muscă, murașă, mișină...*) care cu timpul se șterge, prin roadere, de pe dinți ? Când calului îi cade un dinte, cum se zice (*știrb...*) ? Cum se numește locul gol între dinți (*strungă, fășneată...*) ?

Ilustrația din chestionar, luată din Fr. Damé, *Incer-care de terminologie populară română*. București, 1898, p. 49, nu întrunește îndeajuns condiția de a fixa cu destulă intuiție toate părțile corpului. Impărțirea corpului animalului în regiuni numerotate nu e făcută totdeauna rațional. Rezultatul a fost că multe din părțile corpului, ca terminologie, se prezintă foarte confuz în răspunsurile la che-

stionar date mai ales de corespondenți mai puțin conștiincioși¹. Nu mai amintim că părțile interne ale corpului nu au ilustrație în chestionar. Desigur, ar fi fost bine ca să nu se menționeze în chestionar răspunsuri pe care mulți din corespondenții grăbiți le-au copiat. A fost foarte util că s'a cerut transcrierea fonetică a cuvintelor. Noi n'am ținut seamă de ea în transcrierea materialului de mai jos, dar nu odată am putut aprecia necontestata valoare a răspunsurilor date de corespondenți. Când în majoritatea lor transcrierile făcute de corespondenți prezintă unitate și vădită pricepere, am avut îndrăzneala să socotim ca verosimile fenomene fonetice mai izbitoare, cum sânt asimilările, disimilările, etc.

Ținând seamă de faptul că materialul adunat prin chestionare trimise e util mai ales pentru urmărirea sinonimice, am clasat materialul adunat așa fel ca să illustreze, la un loc, numirile care se dau în românește fiecărei părți de corp. Pentru terminii de circulație generală sau regională, la un loc, am alcătuit la fiecare noțiune, o hartă, cece ne-a dat putința să urmărim puterea de viață a fiecărui termin în parte, alături de sinonimele lui din alte regiuni. Greutăți tehnice ne pun în situația de a nu putea reproduce decât un număr redus de hărți. Ele se pot alcătui de cricine, bineînțeles în mod sintetic, întrebuițând pete colorate mari — căci în descrierea materialului vom arăta amănunțit răspândirea fiecărui termin în parte. Adesea în harta alcătuită de noi am ilustrat pentru același punct doi-trei și chiar patru terminii întrebuițați împreună.

Regretăm că harta răspunsurilor e neuniform prevăzută cu informații. O bogăție mare în nordul Transilvaniei și foarte puține răspunsuri din Moldova.

Părțile corpului oferă limbii române o terminolo-

¹ Ar fi fost util să se reproducă ilustrația din: Al. Socec, *Calul. Principii asupra organizației (sic), exteriorului, potcoviturii și boalelor calului*, București, 1895. p. 58.

gie în cea mai mare parte moștenită. Termini mai noi — proveniți din împrumuturi streine sau din adaptări nouă din tezaurul comun, prin figurație — și-au făcut drum în limbă numai atunci când puteau prezenta o nuanță de înțeles deosebită, în sens subiectiv: ironică, eufemistică, etc.

Persistența terminilor latini pentru numirea părților corpului în limba română și în limbile romanice a fost arătată de către Adolf Zauner, *Die romanischen Namen der Körperteile, Eine onomasiologische Studie*, Erlangen, 1902 (194 pagini). Având în vedere numai limba română și fără să aducă ceva nou, Walter Domaschke, în *Der lateinische Wortschatz des Rumänischen (Jahresbericht, XXI—XXV, p. 87—94)* studiază aceeași terminologie. În afară de aceste două, nu cunoaștem alte lucrări, care să trateze în special chestiunea terminologiei părților corpului în limba română. Ne-a fost de folos și lucrarea lui Dr. Kr. Bulat, *Beiträge zur slavischen Bedeutungslehre*, cap. „Menschen und Tierkörper“, în „Archiv für slavische Philologie“, vol. XXXVII, 1920, p. 460—467, în care se ilustrează îndeosebi schimbul de termeni între diferitele părți ale corpului și terminii metaforici în limbile slave. Capitolul „Körperteile“ din O. Schrader, *Reallexikon der Indogermanischen Altertumskunde*, Strassburg, 1927, p. 634—641, rezumă și pune la curent pe C. Pauli, *Die Körperteile bei den Indogermanen*, Progr. Stettin, 1867.

Cele două lucrări în care se discută terminologia românească a părților corpului, a lui Zauner și a lui Domaschke, au în vedere numai terminii moșteniți, ignorând aproape desăvârșit adaptările nouă cu elemente din limba comună și creațiile figurate. Materialul comunicat de corespondenții Muzeului Limbei Române cuprinde o adevărată bogăție de termeni de acest fel, care trebuie explicați din punct de vedere stilistic, deși felul cum se comunică, izolați de context, ar părea că se opune interpretării lor din acest punct de vedere. Nu putem considera decât ca niște figuri stilistice termeni ca *clopot*, *cădelniță*, *găleată*, etc. pentru înțelesul de „cap“.

Cele mai cunoscute mijloace după care se face adop-
tarea de termeni noi, figurați, sânt *metafora*, *metonimia* și
sinecdoca :

a) *metafora* ajută la adaptarea numelui unei noțiuni
pentru numirea alteia, care prezintă cu cea dintâiu anu-
nite analogii de formă sau funcțiune. În cazul nostru me-
taforele se reduc la schimb de termeni dintre noțiuni
concrete. Adaptarea lor este o adaptare conștientă, având
la bază tendința de deosebită expresivitate și mai ales de
evocare cât mai amplă a imaginii unei noțiuni¹. Sânt me-
tafore : *găleată*, *cofă*, *ciudură*, *troacă*, *clopot*, *cădelniță*, *pară*
pentru 'cap', *trișcă*, 'fluerul piciorului', *solniță* 'ochiu orb',
cosor 'organ genital' etc. Toți aceștia evocă în mintea ascultă-
torului ambele imagini ale noțiunilor, atât cea veche,
obiectivă (nefigurată), cât și cea nouă, subiectivă (moțio-
nală). Cele mai multe din metaforele de care ne ocupăm noi
se găsesc în această situație. Sânt uneori termeni streini că-
roră li se atribue o semnificație figurată în limbă. În acest
caz, imaginea obiectivă (a întâiei noțiuni) se șterge repede
din minte, iar împrumutul, dacă se extinde, nu prezintă
în imaginația unei populații care nu cunoaște limba din
care s'a împrumutat decât înțelesul vag care s'a cristali-
zat pe terenul limbei vorbite de ea. Astfel metaforă
dispare, rămânând cuvântul ca un element care exprimă
obiectiv noțiunea, susceptibil la înlocuirea cu metafore
nouă. Exemple ne oferă *mătrângă* 'organ genital' < ung.
matring 'împletitură de sfoară', *gânj* < v. bulg. *gază* 'mă-
nușă de cânepă', *trufă* < bulg. *truŝa* 'podoabă', etc. și în
sens și mai îndepărtat *țeastă*, *tigvă* etc.

b) *metonimia* are la bază un proces psihic care tinde
la aplicarea numelui unei noțiuni la alta, cu care se
aseamănă printr'un raport de cauze și efecte. La baza me-
tonimiei spiritul se manifestă inconștient și creează adesea

¹ A. Darmesteter, *La vie des mots*, Paris, 1886, fixează sta-
diile procesului de evoluție a figurațiilor în limbă. Cf. și recenzi-
a lui G. Paris, la lucrarea lui Darmesteter. În *Journal des Sa-
vants*, Februarie-Martie-April, 1887.

anomalii din punct de vedere logic. Ea condensează în una singură, două idei. Exemple avem în : *pocă* cu însemnarea de 'genunche' și 'o boală de la genunche', din ung. *pók*, 'boală'; *ariciu*, idem, *plod*, 'organ genital feminin' și 'rod, naștere', etc.

c) *sinecdoca* se bazează pe extensiuni și restrângeri de sens. Procesul de evoluție al ei se aseamănă cu acela al metaforei. E născută din confuzia și contaminarea înțelesului unui termen, cu acela al determinantului său, existând posibilitatea de a se generaliza ori termenul propriuzis în care se imprimă și înțelesul determinantului, și determinantul însuși, care evocă la rândul său și imaginea termenului determinat. Exemple : *clește* = *dinți* (cu forma și funcțiunea unor) *clește*, în care a rămas numai determinantul care face aluzie și la dinți, cf. *clești de lapte*; *lopeți* = *dinți* (de forma unor) *lopeți*; fenomenul invers îl vedem în *cupa* (dintelui), *musca* (dintelui) 'scobitura din dinte', etc.

Condiția fundamentală care justifică ființa celor trei categorii stilistice e timbrul de înțeles subiectiv, moțional. Uneori figurația se face pentru a intensifica în mintea ascultătorului imaginea unei noțiuni, alteori însă figurația șterge această imagine, prin fenomenul numit *eufemism*, caracteristic îndeosebi la numirea părților genitale ale corpului.

O tendință, mult mai puternică de adaptare de termeni noi pentru o noțiune, din aceeași sferă a părților corpului, se bazează pe confuzia dintre două părți vecine. Mijloacele psihologice prin care se produce această adaptare a unui termen care numește o altă parte a corpului, corespund în oarecare măsură cu cele preconizate la metaforă, metonimie și sinecdocă. Deosebirea e numai în faptul că termenul nu mai prezintă nuanțe de înțeles moțional și prin urmare noua însemnare nu e o figurație.

O parte a corpului poate primi numele unei alte părți, cu care are puncte de asemănare și de funcțiune, nu însă de contact. Numim această procedură *schimb de termeni*.

Exemplu : *glesnă* = 'articulația piciorului la copită', adaptat pentru 'genunchiu' ; *nodeu*, idem.

Sânt mult mai numeroase cazurile de așa numită *confundare*, bazată pe faptul că o parte a corpului dă numele ei unei părți din nemijlocită apropiere. Adesea *șoldul* se confundă cu *spata*, *sapa*, etc.

Intindere de sens numim adaptarea unui termin cu care se numește o noțiune specifică pentru una generică. Terminul *țurloiu* numește de obicei fluierul piciorului, dar și 'piciorul întreg'; *cur* = 'anus', apoi întreagă partea dinapoi. Mulțimea exemplurilor care ilustrează tendința de înlocuire a terminilor, prin mijloacele cunoscute, ne duce la constatarea că pentru populația unei regiuni se șterg o sumă de noțiuni și cuvinte, se confundă cu altele pe care viața zilnică le pune mai des în circulație. Graiul general prin mijlocul limbei literare nivelează golurile și întregește în conștiința populară lacunele create prin uitarea terminilor și amestecul noțiunilor.

Mulțumesc tuturor celor care au avut bunăvoința să mă ajute în cursul lucrării de față. Indesebi sfatul D-lui prof. S. Pușcariu mi-a fost de mare folos. Indrumări utile am primit și din partea D-lor profesori T. Capidan, N. Drăganu, C. Lacea și C. Diculescu cărora le exprim pe această cale recunoștința mea.

PĂRȚILE CORPULUI LA CAL¹.

1. Terminul **cap** are o întrebuintare generală în limba română². Fără să predomine exclusiv pe arii întinse, se întrebuintează des termini secundari născuți din trebuința de distincție între capul omului și acela al animalului. Mulți din acești cuprind o nuanță ironică, depreciativă³.

¹ Lista numerelor cartografice s'a publicat la sfârșitul lucrării precedente.

² In *Jahresbericht*, XXI—XXV, p. 88 se dă pentru capul animalelor numai terminul *căpătând*.

³ Fr. Darmesteter, *La vie des mots*, 164 explică astfel dispariția lat. *caput* și înlocuirea lui în limbile romanice cf. A. Zew.

Căpătână, comunicat des din Ardeal, Banat, Oltenia, Muntenia, Dobrogea, lipsește în alte regiuni. De-alungul Ol-
tului (Făgăraș) are o întrebuințare aproape exclusivă. În
general stă alături de termenul *cap*. De multe ori are un
sens depreciativ (61. 440), alteori numește numai capul
calului mort (55. 212. 378). În batjocură se numește *căpă-
tână* și capul omului, dacă e mai mare ca de obicei (19).

Glavă, atestat în Dobrogea, Muntenia, regional în ju-
rul Făgărașului și Oltenia, mai rar în centrul și nordul
Ardealului, are adesea de-asemena o nuanță de sens in-
jurioasă. Se aplică și la numirea unui cap mare de om.

Din bulg. *glavetina*, apropiat de *căpătână* (cf. *DA*. s.
v.) avem pe *glăvătână*, atestat de pe la Baia Mare, Zlatna,
Mediaș și de pe Olt.

Termin de batjocură e și *scăfârlie*, la Baia Mare, Nă-
săud și Reghinul Săsesc.

Regional sau local se întrebuințează: *feastă*. La început
în sens batjocoritor, a pierdut adesea această nuanță. În
limbile romanice¹ ca și la noi, păstrează atât sensul de
„Kopf“ cât și pe acela de „Schädel“. Cu aluzie la mări-
mea neobicinuită a capului se numește *găleată* (61), *cofă*
(463. 466), *ciutură* (125. 128), metafore, născute din ase-
mănarea de formă. Creată posibilitatea întrebuințării unor
termini ca aceștia, imaginația poporului a mers mai de-
parte, întrebuințând pentru aceeași noțiune termenul *troa-
că* (27), *scorbură* (252) și împrumutul sârbesc *dëblo* (<
psl. *debelă*, 'Dick'), *devlă* (47. 66. 91. 94), cu varianta *dea-
vlă* (66)². Tot metafore: *cucurbătă* (252. 266. 248) și
pară (482). E foarte expresivă întrebuințarea termenului

---

ner, *op. cit.*, p. 19—21. Schimbul de gen în it. merid. *la capa*
(*Archivo glottologico italiano*, XV, p. 232) trebuie să se explice
ca un decalc după *testa*.

¹ A. Zauner, *op. cit.*, 19—20.

² Pentru explicarea procesului de adaptare a termenilor
din urmă cf. expresia: 'încuiat la cap ca un butuc', în Munții
Apuseni.

clopot (251) și *cădelniță* (91) cu aluzie la mișcarea ritmică a capului în timpul mersului, la caii bătrâni și slabi.

2. **Frunte** e termin general. Prin localizare, de sens se numește și *față* (24)¹:

„Douăspre'ce feață late
Cu moațăle retezate
Cu plantici roșâi legate“.

3. **Moțul** cu sensul de păr din coamă care se prelungește până între urechi și cade pe frunte, e aproape general în limba română. E comunicat de pe valea Mureșului (de la Reghinul săsesc până la Arad), din regiunile mărginene, din Oltenia, Muntenia și Dobrogea. În Basarabia se atestă sporadic. Aproape pretutindeni, moțul e în luptă cu o întreagă serie de termeni noi, revărsați, se pare, din nord, sau cu alții vechi retrași acolo. E în drum spre generalizare, fiind un termin literar consacrat care va putea fi ușor impus prin intermediul armatei².

Pe valea Crișului Alb, în regiunile arădane, în Bucovina și în regiunea Bistriței până la Toplița, presărând unde și unde întreagă regiunea nordică a Ardealului până la Șimleu, se întâlnește *chică*, în luptă defensivă cu *moțul*. Slăbirea circulației sale se explică din pricina că a început a se consacra pentru numirea ‘coadelor’, ‘pletelor’ omenesți³.

¹ Cf. *fruntea casei* = *fața casei* (S. Pușcariu).

² E interesant să urmărim întinderea acestui termin. El lipsește cu desăvârșire din graiul populației din Munții Apuseni. E prin urmare neîndoios că numirea etnică *Moț* e o poreclă dată de către vecini populației care a avut și are și azi obiceiul de a-și lăsa netunsă o șuviță de păr pe frunte. În tot cazul e interesantă observația lui Papahagi T., *Grai și suflet*, II, că ar putea să fie în legătură cu numirea *Moțași* de la Macedonia, dar în condițiile arătate, neprobabilă.

³ Se întrebuințează, de altfel pentru înțelesul de „moț“ la cal și *plete* (77).

Generală pare să fi fost *coama* și pentru ideea de 'moț'. Distincția dintre părul de pe gâtul calului și acela căzut pe frunte s'a făcut, credem, în limba română. S'a menținut până astăzi cu ambele înțelesuri în unele regiuni prin analogie cu portul părului la om. Se atestă cu sensul de 'moț' din Munții Apuseni, din regiunile Mocanilor mărgineni și, semnificativ, la extremitățile etnice ale românismului, în vest la Arad, în nord-vest la Tășnad, în nord la Baia Mare și Bucovina, iar la est, în Basarabia¹. Ceea ce ne îndeamnă să credem în faptul că termenul *coamă* a fost odată general în limba noastră, e că și azi e răsfirat pe întreg teritoriul dacoromân, și, îndeosebi în regiuni recunoscute ca mai conservative.

Problematică e explicarea existenței termenului *percică* în Basarabia. Ar părea o influență rusească. Curios e însă faptul că se găsește în Bucovina, Ardealul nord-vestic (491), în Bihor (521), în Banat (6), în Oltenia (25), și în Ardealul central (164 și 381), deci explicarea lui din rutenește e nesigură. Ar putea fi și din sârbește. Unele răspunsuri (111 114) lămuresc că numirea se dă numai când e vorba de tunsura oamenilor. Diferință formală: *pericică* (25), considerat, prin etimologie populară, ca derivat din *păr* + *-icică* (S. Pușcariu).

Pentru etimologie e nemulțumitoare explicația dată de Cihac care trimite la alb.-bulg. *perče*, care a putut da în românește *percea apoi, prin derivare cu sufixul diminutiv, *percică*. Presupunem un amestec al formei *perče* cu rus. *pučëkă* pentru forma de azi a cuvântului.

Mai puțin obicinuit e *ciup*, atestat din nordul Ardealului (cu reflexe în Bucovina), Munții Apuseni, Banat și Oltenia. Variantă formală: *ciuf* (19. 60) considerat un vechiu element germanic (*Dacoromania* II, p. 607 – 610).

¹ Că în adevăr și părul de pe frunte s'a numit „coamă“, o dovedesc răspunsuri precizate așa: *coama frunții* (523), *coama de pe frunte* (13. 57. 82. 162. 211. etc.), sau *coama dinainte* (188), etc.

Șișcă din regiunile arădane e un împrumut mai nou, din ung. *siska*, și are o întrebuințare mai mult locală.

În centrul Ardealului, pe valea Someșului, în Buvină, Basarabia și chiar în Oltenia se întâlnește *smoc*. Pretutindeni e un termen secundar. Etimologia lui nu e cunoscută.

Termeni locali : metaforicul *buhă* (201-231), oferă, în sens invers, aceeași comparație ca franc. *huppe*, 'moț' < lat. *upupa* ; *țop*¹ s. *țof*, comunicat din Oltenia și Banatul nordic; *horțop* < germ. *Haar-Zopf* (21. 24) și *zuluf* (59) < turc. *züluf*. Nu ne miră existența în Banat al ultimului termen, dar, oricum e curioasă în Făgăraș ; a venit în Făgăraș desigur din Muntenia și Oltenia unde trebuie să existe (deși nu ne-a fost comunicat). Se notează și *dub* (218) derivat românesc din *dubi* (cf. mold. *dupuros*, *dupăros*, ap. Tiktin, *DRG*, s. v.), *ciucalău* (506) și *dologi* (440). Influențe moderne sânt : *frizură* (264. 420), *mişchiri* (529) pentru care cf. ung. *miskárolni* 'a tăia', *părucă* (6. 36), *breton* (sic !) (24. 59) și *frufu* (380. 490). Ne îndoim dacă aceștia trei din urmă sânt termeni populari.

4. **Ureche** e terminat general. Nici un răspuns nu ne dă termeni de batjocură. Faptul e semnificativ și explicabil. La cal urechea e proporționată și nu are, ca la măgar, nimic ridicol. Varianta formală e *ureiche* comunicată din Muntenia, de pe valea Oltului, cu răsunetul lui *i* din silaba următoare : *urechi*. Trebuie tratat alături de rostirile *pâine*, *mâine*, *câine*, *oichi*, etc.

5. **Ochiu** se zice pretutindeni. Variantă formală e *văchiu* (302. 303), care e și rostirea obișnuită în gura Ungurilor ; *oichiu* se atestă din aceleași regiuni cu *ureiche*. Termeni locali sânt : *lumină* (25), prescurtat din *lumina ochiului*, metaforicul *ferastră* (306. 463) și paralel cu acesta, ung. *obloc*, în Bihor. Termin injurios, *orb* (Arad) „hai, tine-ți orbii“, *sărit*, născut din [*ochiu*] *sărit* (239/3.

¹ Nici *țop* = 'coamă, moț' nu se întrebuințează ca apelativ în regiunile etnoic. a. Tordos

241). Ambii oferă fenomenul de sinecdochă. Derivat e *holban* (201-241) din (*în*)*holba*, existent și ca nume de familie (cf. *bold* < *boldi*). Se mai comunică *scofărlie* și *cofărlie* (59-67) (cf. Tiktin *DGR*. s. v.), *scofărliele ochitor* (59), *scafă* (215), *cropă* (215), *găuază* (370), *groapă* (443), *bortă* (174). Metaf. *solniță* (159) completează seria sinonimelor date în răspunsuri. Cete mai multe se referă neîndoios la cavitatea de deasupra ochiului. Tot în legătură cu ochii se mai comunică : *poniav* (251), canificativ dat cailor care nu văd (cf. variante, *ponivos*, *ponihos* < rus. *poniava*, Tiktin, *DRG*. s. v.).

6. **Bot**, partea care cuprinde gura și nasul calului, se întrebuințează exclusiv în Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Bucovina și Basarabia, iar mai rar în Ardeal, unde se generalizează termenul *nas*. Acesta se comunică din Oltenia (24), dus probabil din regiunea Hațegului prin comerțul cu cai. Mai intens termenul *nas* e întrebuințat pe valea Olteului, cu întinderi în nord-vest până în regiunea Clujului, iar de aici, pe valea Someșului în jos, se atestă tot mai des pe măsură ce ne apropiem de regiunile Ardealului nordic. Pe aria dintre Cluj-Zalău-Baia Mare și Bistrița termenul *nas* are o întrebuințare mai deasă ca *bot*. E greu de fixat istoria celor doi termini la noi. Ținând seamă de faptul că în regiuni conservative cum e Banatul de ex. nu e atestat termenul *nas*, am bănui că e mai nou decât *bot*, cu acest sens. E însă termenul obicinuit la oameni, la noi și în limbile romanice. E posibil ca acest cuvânt, la început, să fi fost întrebuințat și pentru numirea părții de corp la animale și numai cu timpul să fi fost înlocuit cu *bot*, care de asemena e vechiu, fiindcă îl găsim și în limbile romanice, cu sens apropiat. Ambii termini deci au avut întrebuințare la noi, de la început și numai cu timpul s'a făcut, în unele regiuni, deosebirea între *nasul* omului și *botul* animalului. E interesant că în regiunea lui *bot*, nasul e un termen de batjocură, iar în aceea unde se întrebuințează obicinuit *nas*, *botul* e termenul de batjocură

Se comunică *ciort* din Munții Apuseni și Crișana destul de des, mai rar din regiunea Clujului cu ramificații în regiunea Șimleului, Dejului, Topliței, iar în sud, din jurul Caransebeșului. E interesantă răspândirea acestuia mai ales în Munții Apuseni, unde țiganii ca negustori de cai sânt foarte puțini.

Plit, flit s'a întrebuințat mai întâiu pentru a numi 'râțul porcului'. Prin extensiune, ca termen ironic s'a întrebuințat și la cal, în nordul Ardealului, în Maramurăș, în regiunea cuprinsă între Baia Mare, Tășnad, Șimleu și Dej, iar de aici la vale, pe câmpia Mureșului, în regiunea Zamului și a Săvârșinului.

În regiunile vestice și nord-vestice ale Ardealului se atestă metaf. *borcan* (< ung. *borkanna*). Termini locali: *obraz* (398), după „obrazul“ omului; prin confuzie se notează *buză, nare* în o mulțime de răspunsuri (din cele mai slabe)¹; *mordă* (< rut. *morda* 'bot', Pawlovski *RDW.*, s. v.), comunicat din părțile Bălților din Basarabia; *fleașcă* (367) cu nuanță ironică; *cafă* (465) și neologismul *trombă* (365. 221), care ar putea să nu fie popular.

7. **Nare** s. *nare*, cu plur. *nare* și *nări*, e termen general. Nu e definitiv cristalizată una din cele două forme, *nară, nare* pentru singular și *nare-nări* pentru plural. Doar *nară* se prezintă mai unitar în regiunea vestică și nordvestică a Ardealului, apoi pe la Făgăraș și în Bucovina. E interesantă și de data aceasta legătura între centrul dacoromânismului și Bucovina. Cele două forme de singular, *nară, nare* se întâlnesc și alături. Faptul se explică din întrebuințarea cuvântului mai des la plural *nări* și numai în caz de specială observație la singular. Din pluralul *nări* se pot reconstrui ambele forme de singular. Forma *nară* a putut lua o întrebuințare mai întinsă și pentru evitarea omonimiei cu *n'are*, pentru care vezi jocul de cuvinte: „Toată lumea are nare numai popa n'are nare“.

¹ Pentru putinta unor întrebuințări de felul acesta, cf. Zeman, op. cit. p. 45. 48.

Puțin precis se mai comunică *nas* cu plur. *nări* (367. 409. 476. 477. 494) ².

Termini locali : *sfârcuș* (confus) (530) și metaf. *forăitori* din regiunea Dejului.

8. **Buza** se comunică numai în șase răspunsuri.

9. Pentru **gură**, în limba latină se întrebuințează : *os*, fără reflexe în limbile romanice, *rostrum*, prin extensiune de la „ciocul paserilor“ cunoscut și la noi, dar cu sensuri evoluat², *bucca* și *gula*. *Bucca* a înlocuit pe *os* în limbile romanice; *gula* la noi și în unele idiomuri din Alpi (acolo și în Franța în sens ironic sau numai pentru gura animalelor) ³. Ambele cuvinte ilustrează același fenomen de confuzie între noțiuni, pricinuită de contactul nemijlocit dintre ele. Lat. *gula* însemna „gâtlej“ și s'a păstrat cu acest sens în unele regiuni romanice. Trebuie să facem o legătură între evoluția de sens de la noi și nepăstrarea în românește a unui termen latin pentru numirea gâtlejului în afară de „grumaz“. În *Studii istroromâne* (Acad. Rom. „Studii și Cercetări“, București 1926) d-l S. Pușcariu atestă pe *gula* cu sensul de „gucule“ în limba veche, unde pentru „bouche“ era întrebuințat *rostul* și, în parte și azi, ca un arhaism în tezaurul nostru lexical, pierdut în celelalte dialecte.

10. **Gingia** se notează aproape în toate răspunsurile. În Basarabia, Moldova, Bucovina și nordul Ardealului se întrebuințează *gingină*, plur. *gingiui*. De la Cluj și Tg. Mureș la sud forma obișnuită e *gingie*, plur. *gingiui*. Pe lângă

¹ Foarte interesante sânt considerațiile lui A. Zauner, *op. cit.*, p. 24, în legătură cu formele *nasus* și *nares* în limbile romanice.

² Pentru dezvoltarea semantică la noi, vezi *Jahresbericht*, XII, p. 97—100.

³ A. Zauner, *op. cit.*, 44. 45; *Jahresbericht*, XXI—XXV, p. 89. Pentru alte exemple de acest fel e util J. Vendryes, *Le langage* (col. L'évolution de l'humanité, III). Paris, 1921, p. 249 ș. u. și I. Valori, *Elementele de lingvistică indoeuropeană*, București, Cartea Românească, 1924, p. 257.

cele două forme mai generale : *gingie*, *gingeie* cu plur. *gingii*, *gingei* și *gingină*, *gingine* cu plur. *gingine*, *gingini* se mai atestă forme născute ulterior, cum e *gingeană* (466), *giungie* (295) și — poate notat greșit — *ginină* (250). Probabil tot o eroare e și *gângâna* (285. 459). Interes prezintă și forma *gingel* (3 318) și *gingiu* (168) masculine, formații analogice de la plural. Se accentuează *gingie*, *gingeie*, *gingină*, *gingeà* de unde masc. *gingel*), *gingine*, *gingie* (o singură dată !), *gingenă* (de unde sing. *gingin*), *gingini*, *gingine*.

Istoria precisă a cuvântului nu e deplin stabilită. Lat. *gingiva* a dat în rom. *gingie*. Există însă tot atât de generală forma *gingină*, ir. *zinzire*, abruzz. *ñeline* REW. care are geneza în lat. vulgară. În ce privește deplasarea accentului, rămasă până acum neexplicată — după cât știm — credem că s'a făcut sub influența lui *dinte*, cu care poporul a putut face o legătură etimologică. Această părere o confirmă faptul că accentul schimbat apare în regiunile unde există palatalizarea dentalelor și unde a putut să se facă legătura etimologică între *dzintse* și *gingină*, ca în forma dial. trevis. *dentive* auzită și înregistrată de Zauner (op. cit. p. 54)

11. Dacă **dintele** ca termen general e aceleași pretutindeni, există termeni speciali care indică diferitele categorii de dinți caracteristici vârstei¹ sau numiți după forma subț

¹ În adevăr vârsta are un rol preponderant la creșterea dinților care își iau numele, în multe locuri, de la terminul cu care se numește animalul la un anumit stadiu de creștere. Vârsta se mai deduce după zbârciturile din jurul ochilor și de la gură, după cavitățile numite *solnițe* (cf. mai sus), după „oasele de deasupra cozii“ (142), după coamă (365), după privire (63), după „umblet“ (152/5), după „rândunică“, (127), după „mure“ (84), după „bale“ (161), după „statoș“ = statură (200), etc. Toate aceste însă sânt criterii nesigure pentru fixarea vârstei. Cel mai util e examenul dinților, care nici ei nu cresc la intervale regulate. În fiecare an, după ce calul a început să schimbe dinții „de lapte“ cu cei „de iarbă“, rămâne

care se prezintă sau după locul pe care-l ocupă în organul bucal, alături de alții.

După vârstă explicăm *dinții de lapte* ai mînzului ce cresc până la 6 luni, timp în care trăește cu lapte. Forma imitată după *dinți de cal* e *dinți de mînz* (49. 194. 308. 325. 329). După 2—4 ani cad cei doi dinți din față și în locul lor cresc *dinții de iarbă* sau *dinții de cal*, termini existenți pretutindeni. După forma și funcțiunea supt care se prezintă, cei doi dinți din fața schimbați întâiu se numesc *clește*¹, comunicat din toate regiunile. Sensul original s'a pierdut adesea. Se notează *dinți de clește* (175), *cleștii de lapte* (49. 376). *Cleștele* se atestă mai ales din Bucovina și Ardealul nordic. Mai rar din Oltenia (67) Moldova (26. 89), Dobrogea (97) și Basarabia (144). Și genul s'a schimbat (pentru forma *clești*) tot supt influența lui *dinte*. Același decalc îl vom găsi mai jos, *lopeți*. *Tăietori* se numesc aceiași dinți, în regiunea Lăpușului unguresc, pe la Gherla, Bistrița și, pe valea Oltului în regiunile mărginenene. E interesantă forma feminină, *tăietoare* (449), supt influența lui *clește*². Se mai numesc *lopeți* (235). În studiul citat al lui Zauner se amintește ideea de „Hammer“ pentru numirea acelorasi dinți, care se datorește unei creații speci-

---

dinții, *tăpă* pe cei de lapte și *pune* (158) pe cei „de cal“, *până i se rotunzește* (rotund = întreg) *gura* (60). Așa calul *știnbă* (= schimbă) *gura* (191) și devine cal cu *gura împlinită* (185). Locul rămas gol după căderea dinților de lapte până la creșterea celor de cal e numit *strungă*, pretutindenea, cu varianta *strungăreață* în regiunile mărginenene și în centrul Ardealului și *postrungă* (cf. sl. *prestrănga* DR. II, 337, 349). Calul *știrb e strungăreț* (205. 225. 243, etc.), *strungaciu* (251. 200. 378. 500), *strungariu* (451). Alte regiuni cunosc termeni ca: *știrbitură*, *știrbătură*, răspândiți în Basarabia, Bucovina și în Ardealul nordic; *știrbină*, de pe valea Mureșului, *știrbirea* (332), *răriște* (361), *răriște* (515. 521), *răritură* (72), și *fășneată* (63).

¹ Prin extensiune, *clește* se numește întreagă dantura calului (126).

² Cf. și S. Pușcariu, *Sufixele -tor (-sor) și -oare* în „Lui Nicolae Iorga, Omagiu“, Craiova, „Ramuri“, 1921, p. 258—275.

fic franco-provansale (p. 53). Local se atestă *mijlocașii* (52. 85) cu varianta *mijlocăș* (448/2). *Mijlocașii* nu pot fi confundați cu *mijlocii* (235. 403. 434. 448), care numesc pe cei doi dinți vecini „cleștelor“. Se numesc astfel fiindcă, în ordinea creșterii lor, apar în perioada a doua (cf. soră, frate *mijlociu*). Dinții de la extremități se numesc *mărginași* și *lăturași*. Ambele numiri sânt atestate din nordul teritoriului dacoromân. *Marginași* e atestat de pe Valea Someșului, cu întinderi pe valea Oltului și aceea a Dâmboviței. Bucovina și nordul Basarabiei țin și de data aceasta legătura lingvistică cu o parte a Ardealului. E interesant că și *lăturaș* apare în aceleași regiuni cu *mărginaș*, deci se întrebuintează alături. Forme răslețe : *dinți dinainte* (161. 429), *dinți strungași* (232), *dinți cănești* (178) (= colți).

Colții se comuncă de pretutindeni. Pentru mărirea lor și dintr'un instinct de teamă poporul îi numește *colți de lup* (cf. *dinte canin* și la lup și la căne) (165. 188). Mărirea e luată ca motiv de hulă pentru dinții cailor lătrâni, care se numesc *colți* (210/2. 221). Expresiv pentru numirea colților e termenul metaf. *chiotori* (547), cf. „chiotorile pereților de lemn“ și *clovaci* (114).

Măsele e un termen general. Măseaua care în linie verticală este în dreptul ochiului se numește *măsaua ochiului* (198). În limbile romanice : piran. *ocial*, mugg. *dient uglai*, crem. *dent ûgial* au același sens. Cu aluzie la funcția de 'a măcina' mâncarea, măselele se numesc *râjnițe* (172. 420).

În dinții de cal până la vârsta de 6 ani se văd niște *scobituri* (387), *gropițe* (244), *groape în dinți* (351), *găuri* (49), *hude* (518. 533), numite *cupe*. Răspândirea terminului *cupă* e, în Transilvania nordică, cu întinderi în sud până la Mureș. Se știe că cei dintâi dinți care-i cresc calului sânt *cleștele*. La aceștia prin urmare vede poporul mai întâiu scobiturile numite *cupe* și dinții iau numirea aceasta (210/1. 224). ba în câteva locuri, printr'o extensiune și mai mare, se numesc așa și măselele (225. 223). Cavitatea numită *cupă* se înegrește și pe întinderea albă a dintelui apare ca o *muscă* : „... niște gropițe numite *cupe*, iar în

fundul gropițelor sânt *muște*“ (220), sau ca un *grăunte* (185. 186). *Musca* se atestă de pretutindeni în afară de Banat și Oltenia. Prin evoluție de sens „muscă“ se numește și scobitura din dinte (52. 134. 401. 410).

Sinonim cu *muscă* este *negreață* (353. 361) și cu sensul de „scobitură“ (323. 324). Numai la scobitură se referă *butură* (532) iar pata neagră din scobitură se numește *pui* (198) și *studenită* (178/1).

Mișină, cu aceleași sensuri e răspândit în Moldova, Basarabia, Dobrogea, Muntenia, Ardealul sudestic și meridional. Diferințe formale avem *mișună*, alături de *mișină* și *mișimă* (93).

Niște colți care cresc neregulat în gura cailor bătrâni sânt *zâmbri* (85. 165. 218. 365).

Tot în legătură cu „gura“ se mai comunică *zubiță*, „în gură se adună subt buză ovăs, și rana provocată se zice zubiță pe care o taie țiganul“ (4) sau *zobiță* (21), derivate din ung. *zab* ‘ovăs’ sau slav. *zob*.

12. **Limbă** e numire generală. Lipsesc termeni de batjocură.

13. **Cerul gurii** e numit mai ales cu termeni luați din domeniul metaforelor. Nu prezintă mare interes fiind locali și puțini.

14. **Falca** e termen general, întrebuințat pretutindeni.

15. **Grumaz** și **gât**. Asupra deosebirei de înțeles între acești doi termeni răspunsurile la chestionar nu sânt lămuritoare. Poporul foarte rar face distincție între *gât* și *grumaz*. Se confundă. Cei mai mulți corespondenți comunică *grumaz*. Se atestă mai ales în Ardeal. În vechiul regat și Basarabia e mai obicinuit termenul *gât*. Bucovina cade în zona de contingentă și are în egală măsură ambele numiri. Variante formale de la *grumaz* avem *gurmaz* („zic cei bătrâni“ 536. 542), *hurmaz* (122) și *gromaz* (231). Foarte adesea se comunică forma de la plural, *grumazi* sau *grumaji*, mai ales din Ardeal. La Moți distincția de sens se face cu cele două forme, de singular și plural : *mă dor grumazii*, dar *mi s'a pus un nod în grumaz*.

Reconstruire de la forma de plural e *grumajul* (24). De circulație întinsă e și *gâtul*. Se atestă de pretutindeni. Predomină în vechiul regat și Basarabia. Înțelesul lui variază ca și acela al grumazului. E interesantă comunicarea *grumazii gâtului* (69).

Termeni regionali sau locali, mai ales cu aluzie la beregată sau la partea internă a gâtului, avem : *gâltan* sau *gâltan*, prin apropiere de gât, *gâtlan*, în regiunea Bistriței, Rodnei, a Șomcutei până în Bihor. Amestec între *gât* + *gâltan* avem în *gâlt* (501) cu varianta *gâlta* (387), iar printr'o nouă derivare *gâlter* (sic) (482). Din Ardealul nordvestic se comunică *gârt*. Alte variante : *gâllej* (24. 239/2), *gârlej* (24) < *gârtlej* (550).

Pentru înțelesul de „gâtiță“ se dă *beregată* (24) plur. *bergăți*, și *gârbiță* (24). În sens glumeț se numește *gușă* (22. 23). De interes *gărgălaș* (32 și *vârtej* 218).

16. **Coama** de pe grumazul calului e termin general. Nu i se dă nici un alt nume. Dacă în privința sinonimelor e sterilă, sânt extrem de numeroase și destul de interesante atributele cu care se exprimă diferitele forme și aspecte ale coamei. Înșirăm în ordine alfabetică toate aceste adjective. Ne-ar fi convenit să le prezentăm după natura diferitelor însușiri pe care le observă poporul, cercetând astfel mai adânc subtilitatea în distincția diferitelor aspecte care izbesc spiritul de observație popular. Ne este imposibil să facem așa fel fiindcă sensul determinantilor comunicați de cele mai multe ori nu e clarificat de corespondenți. Iată câte însușiri are coama după un răspuns (171) : *lungă*, *zbârlită*, *tunsă*, *retezată*, *pieptănată*, *ursălată*, *periată*, *zvântată*, *înfoiată*, *impletită*, *răfoiată*, *frumoasă*, *mândră*, *deasă*, *netedă*, *ciupită*, *ciudată*, *stropsită*, *îngrijită*, *bogată*, *încrețită*, *aleasă*, *neagră*.

Mulți dintre determinanții dați coamei sânt cunoscuți, alții sânt locali și individuali. În ordine alfabetică sânt următorii : *aleasă* (171) arată mai ales ideea de „des-

părțită în două“ (cf. figur. „i-a ales cărarea“ = l-a pus în respect), decât calitatea superioară, frumusețea; — *ascuțită* (365) = ?; — *bitată* (probabil greșit, în loc de *bițată*) (19), în ce privește originea etimologică cf. *miț* > *biț* < *agnitia*, derivat analogic de participiu. Cf. *bișos* derivat din *biț* *Dicț. Acad. s. v.*; — *bogată* (66. 171) = flocoasă, bogată în păr; — *borzoșă*, răspândit în nordvestul și centrul Transilvaniei, e sinonimul lui „zbârlit“. Cuvântul e din ung. *borzas*, cu același sens; — *buhosă* (177) sinonim cu „borzoșă“ cunoscut și de *Dicț. Acad.* din această regiune; — *câlțaită* (378), idem. Cunoșc din Munții Apuseni forma *câlțaită*, dar a *câlțui* (< *câlț*); — *cilită* = mătăsoasă, moale, linsă. La Moți se întâlnește verbul *a se cili, celi: otavă cilită de soare* = otavă pălită, muțiată de soare; — *ciudată* (171) = ? (etimologia la Tiktin, DRG. s. *ciudă*); — *ciumpavă* (49) = „năpârlită“, probabil o coamă săracă în păr (cf. și *coadă ciumpavă* (la Tiktin, DRG. s. v.) cu origine necunoscută); — *ciupită* (171), idem, din slav. *čupū* > *ciup* > *ciupi* (Tiktin, DRG. s. v.); — *ciuntită* (183) = tăiată scurt; — *costrușită* (155/1) = tunsă, ciuntită¹; — *creață* e comunicat foarte des. Coama poate să fie de felul ei „creață“, ea și părul unor indivizi. Alteori însă „crețele“ sânt făcute cu fierul. Poporul face această deosebire, numind pe cea dintâi *creață*, pe cea din urmă *increțită*. Ambii termeni apar adesea învecinați, chiar în aceeași localitate (etim. din *cirricius, DR. III, p. 843—844, cf. și p. 625); — *deasă*, comunicat de pretutineni; — *despărțită* (312); — *faică*, comunicat mai ales din Transilvania (din germ. *fein*, DA. s. v.); — *flocoasă* (157. 517) = neîngrijită, zburlită sau mare, bogată; — *frumoasă*, atestat mult mai des din

¹ Se știe că în cele mai multe regiuni mînzului la vârsta de 1—2 ani i se taie coada și coama pentru a ajuta creșterea părului. Operația se numește a *coștruși*, *coștruji* s. *costrusa* (Marian, *Serbătorile*, II p. 69, Șăineanu, *Dicț. univ. ed. IV*, p. 171).

regiuni puțin expuse influenței nemțești (unde predomină — „făină“); — *galbenă* (215); — *géosă* (7/1), să fie o eroare în loc de „joasă“? Oricum ar trebui să avem metafonia lui *o*; — *groasă*, comunicat rareori de pretutindeni, = mare, deasă (cf. *iarbă groasă* = ‘iarbă mare’); — *hădă* (423), antonimul lui „frumos“; — *împărțită* (13. 211), sinonim cu „aleasă“, „despărțită“; — *împletită*, atestat din nord-estul teritoriului daco-român, unde de altfel există obiceiul de a se împleti coama cailor; — *inelată* (64), aproape sinonim cu „creață“; — *încurcată* (82) = zbârlită, buhoasă; — *înfoiată* (25), idem; — *înțepoșată* (227) = coamă tunsă scurt, cu părul ridicat în sus, în formă de țepe; — *întoarsă* (109)?; — *îngrijită* (171); — *înspicată* (24) „când are printre firele negre și fire albe“, prin urmare la bătrânețe; — *încâlcită*, se comunică de pretutindeni, numește o coamă nepieptănată, încurcată; — *lată* (38/1); — *lăută* (251) = spălată? curată?; *lină* (226/1) = ?; — *linsă* (232/1) = îngrijită, care se așează bine și care scipește (cf. *păr lins*); — *lucie* (48) = linsă; — *lomboșă* (303) = stufoasă (cf. numele de bou: *lomboș* = cu coarne mari) din ung. *lombos*; — *lungă*, comunicat des; — *măiastră* (53) cu o nuanță ironică s’ar numi astfel o coamă „încâlcită“; — *mândră* din regiunea nordică a Transilvaniei, e sinonim cu „faină“, „frumoasă“; — *mătăsoasă* (212) = „coamă moale“; — *mare*, determinant general; — *mică*, idem; — *mocănească*, în regiunile Turdei și Făgărașului; — *neagră*, notat rar; — *netedă* atestat extrem de des, e antonimul lui „creață“ și apropiat ca sens de „linsă“; — *pârlă* (58/1. 68), cf. cal *spâr* (55) = cu coamă mică (cf. zbârli, spârli?); — *păștită* (238/1) „cu părul rar și scurt“, termen ironic. (În Munții Apuseni, din preajma cărora se comunică determinantul de față, se întâlnește verbul *a păști* = a murdări: *găuinile or păștit cotrețu*; *s’o păștit copilu*): — *păroasă* (214) = bogată; — *periată* (171); —

pieptănată (155/1. 71), sinonim cu „periată“; — *pletoasă* (86. 90. 129), aleasă în „plete“, poate „lungă“; — *rară*, determinant general; — *rățoiată* (171), după asemănarea cu moțul raței; — *răsfățată* (266) = îngrijită (?); — *răsfirată* (24) „când stă și în dreapta și în stânga și în sus, ca țepile“; — *rătunsă* (520. 528. 529) = retezată, tăiată; — *rătunzită* (446), idem; în varianta *rătunzată* (476) e un amestec al lui *reteză*, iar — *rotunzată* (425. 446. 488) e influențat de *rotund*; — *retezată*, idem; — *roasă* (7/1. 518) = ‘lungă’, ‘ascuțită’ e o determinare figurată, prin comparație cu obiecte care se rod în grosime; în forma — *rasă* (218) = „tăiată de hoți“, a intrat și verbul a *rade*; — *rotată*, comunicat des mai ales din vechiul regat: se numește coama „când o ține în sus și formează zigzaguri“ (24) sau „când e împărțită“ (211); au la bază ideia de „roată“. Derivat: — *înrotată* (24). Dicționarul notează *cal rotat*, = ‘cal sur, cu pete roșii, închise’ (cf. și *Dacoromania*, IV, p. 877, nota 3); — *rotundă* (426. 446) = tăiată scurt, stând pe vârful grumazilor, la caii cu temperament, în formă de arc. Variantă formală — *ră-tundă* (529); — *slabă* (72), figurat pentru urită, săracă; — *scurtă*; — *străfocată* (521. 551) = „zbârlită“, „flocăită“. Cuvântul e puțin cunoscut. Se găsește în *Archivele Olteniei*, III, p. 387, comunicat din Banat. Există și verbul a *străfoca* = „a zbârli“ (com. S. Pușcariu) în Sibiiu. Forma *străfoca* ar putea fi o disimilare din *străfroca* < *străflocă*, așa cum crede dl Pușcariu, iar acesta un derivat din *floc*; — *stropșită* (171), figurație pentru „urită“; — *stufoasă*, comunicat adesea, une-ori sub forme diferite: *stuhoasă*, *tufoasă*, (apropiat de „tufă“), mai ales în Oltenia și sporadic aiurea; — *subțire*, atestat foarte rar, e antonimul lui „groasă“; — *sucită* (232) sau *răsucită* (260) = „încrețită“, „inelată“; — *sură* (116. 138); — *tăiată*, se notează pretutindeni; — *țapănă* (72), determinație figurată pentru „frumoasă“, „mare“, „boga-

tă” (cf. *țapănă cântare* = frumoasă cântare); — *târcoviță* (21) = „mică de tot” (cf. Tiktin, DRG. s. *târca v*); — *turșoasă* (190), apropiat de „stufosă”. E un amestec între *tufoasă* și *târș* < slav. *trž*. Apelativul „târș” e sinonim cu „tufiș” în unele regiuni; — *țepoasă* (219/1); — *tunsă*, înregistrat pretutindeni; — *ursălată* (171). Fără de a avea dat înțelesul, presupunem că e sinonim cu „încrețită”, dacă e dreaptă credința noastră că e un derivat din *urs* = „unealtă de fierărie” în Moldova (cf. Hașdeu, Chest. 10. 69. etc.). Derivarea pare posibilă și pentru faptul că determinantul e comunicat din regiuni unde se cunoaște unealta de mai sus. Derivatul se poate explica cu suf. *-ul* sau *-ăl* (cf. *Jahresbericht*, XIX—XX, p. 170—171): a *urs-ul-i* s. *ursăli*, *ursula* s. *ursăla* (cf. *biciulă* s. *biciuli*); — *zbârcită* (446. 518), sinonim cu „creață”, figur. după „față zbârcită” = ‘față încrețită’; — *zbârlită*, atestat de pretutindenea. Variante — *spârlită*, în Banat, Oltenia și în părțile Hațegului. Din nordul Transilvaniei, Bucovinei, și din Basarabia se comunică forme — *zburlită*; — *zborșită* (160. 173. 117), sinonim cu „zbârlită” (ap. Tiktin, DRG. în înțeles de „gesträubt”); — *zbulturată* atestat pe la Baia-Mare, trebuie să fie un amestec între *zburlită* + *vânturată* (cf. *mi-a zburlit vântul părul*) și are sensul de „zburlită”; — *spârlită* (5. 7. 36. 542) trebuie tratat alături de sinonimul său „zbârlită” (cf. mai sus — *pârlă* și *cal spâr*); — *zvântată* (171) = ?; — *zvârlită* (466) = „într’o parte” (?), ar putea fi „zbârlită”, prin apropiere de verbul a *zvârli* = ‘a arunca’.

17. Spre a aduna terminii pentru numirea părților piciorului, chestionarul tratează în chestiuni deosebite piciorul dinainte și pe cel de dinapoi. În oarecare măsură răspunsurile la cele două chestiuni diferă, chiar la același corespondent. Nu însă totdeauna. Procedeu cu cele două întrebări e folositor pe deoparte și păgubitor pe de alta. Din grija de a fi compleți, fără a bănuși că întrebarea se

noască dinainte bine chestionarul), corespondenții au căutat să epuizeze toți terminii la cea dintâiu întrebare (22/12), referitoare la piciorul dinainte, tratând acolo și materialul în legătură cu piciorul dinapoi (chest. 22/23). Avem deci puțința să ne dăm seamă de preciziunea răspunsului fiecărui corespondent, controlând formele comunicate cu ambele întrebări. Punând în față materialul adunat cu cele două întrebări, constatăm cu satisfacție că e, cu mici abateri, congruent. Tratăm deci materialul adunat cu cele două întrebări la același loc.

Picior e termin general în limbă. Dintre foarte variatele transcrieri, pe care le-am ignorat până aci, ne luăm voie să relevăm forma *pcior* (170. 218. 243. 279. 280. 290. etc.). Mai rar decât ne închipuiam, se notează pluralul *picere* (24), formă specific oltenească după cât se pare: „picere zic cei ce vor să vorbească boerește“ (60).

Cu o nuanță depreciativă pentru „picior“ se aude, în unele regiuni din Transilvania, *labă* (< ung. *láb*, idem). Cunoaștem ca foarte răspândit acest termin în Munții Apuseni, dar numai în cazuri speciale, când omul se adresează calului: „Laba! ridică laba!“ Intrebuintare pornită din atelierul fierarului care potcovește caii, de cele mai multe ori strein, sau cu pretenții de a fi făcut meseria cu un strein priceput. Tot acolo, în glumă, „Jabă“ se zice și la piciorul omului.

În regiunea Rodnei și la izvoarele Bistriței din Transilvania se atestă terminul *ciolan*, de asemenea în sens batjocoritor, făcând aluzie la calul mort. (Etim. din psl. *članŭ*. Tiktin, DRG. s. v.).

18. **Armul**, cu însemnarea de ‘partea de sus a picioarelor, de la genunche până la încheetura care împreună piciorul cu pieptul sau cu spata’, corespondentul germanului *B. Oberarm* / se numește în românește diferit. Cel mai răspândit e *armul*, de și după răspunsuri ar apare cu o circulație puțin întinsă în graiu. E cunoscut în Oltenia și Banat mai mult ca alți termini. Se atestă mai rar și din Basarabia (100. 108. 123), acolo însă e alături de alte nu-

miri. Lipsește desăvârșit din regiunea cuprinsă între Ig-Mureș, Cluj, Vașcău, Deva și Sighișoara, și din regiunea Făgărașului.

Cea mai obicinuită formă de plural e *urmuri*, mai rar *arme* (pe la Hațeg, Gherla, și pe valea Rodnei). Forma masculină se întrebuințează în Oltenia, Banat și, rar, pe valea Crișului Alb și chiar în nordul Transilvaniei. Formă de singular, refăcută după pluralul *urmuri*, este *armure* sau *armur*, obicinuită în Oltenia, Muntenia și chiar în Transilvania (164. 482).

Uneori se face distincție între *armul dinainte* și cel *dindărăt* (26. 60. 94).

Coapsa, cu același sens, are de asemenea o mare răspândire. Nu se pare a fi însă prea popular; îl găsim necontenit în tovărășia altor numiri. Variantă formală: *cobză* (152.6), prin asemănare cu instrumentul muzical. E interesantă forma de plur. *copși* (357).

Musculatura de la piciorul dinapoi e numită *pulpă*. Cuvântul, deși cunoscut — credem — pretutindeni, e notat rareori. Mai des se comunică de pe valea Mureșului și de pe la Sibiiu. Variante: *pulpea dinainte* (6), formă analogică de singular dela plur. *pulpi* (ca în *vulpe* - *vulpi*) și *pulpa de jos* și — *de sus* (523).

19. E deosebită terminologia genunchiului piciorului dinainte de a celui al piciorului dinapoi. Despărțim aici cele două serii de termeni.

Genunchiul a făcut parte din lista de cuvinte (no. 31) urmărită de d-l G. Weigand pentru Atlasul său (hărțile 6. 14. 22. 30. 38. 46. 53). Am căutat să comparăm materialul lui Weigand cu acela adunat de corespondenți. Am ignorat deosebirile fonetice de amănunt, pe care corespondenții noștri nu le-au notat, ținând seamă numai de fenomenele mai izbitoare. Forma *genuchiu* e comunicată din Muntenia (65. 66. 67. 68. 70) și mai rar de aiurea (87. 88. 94). Pluralul e *genuchi*, art. *genuchii* s. *genuchile*. Variantă formală *gemichi* (69) cu propagarea regresivă a lui *i* (cf. *cicbi* - *weichi*). Pentru evitarea omonimiei din-

tre singular și plural, în momentul când *-u* nu era bine distins, s'a născut un singular nou, *genuche*, cu plur. *genuchi*, atestat pe valea Dâmboviței și Argeșului, a Oltului în regiunea Făgărașului, în nordul Transilvaniei (275), Basarabia (107) și Dobrogea. Mult mai adesea se comunică forma *genunchiu* (cu propagarea lui *n*) cu plur. *genunchi* s. *genunți*¹. Se întrebuintează și cu plur. feminin: *genunchiu*, plur. *genunchile* (85); întrebuintarea ambigenă se atestă din punctul 179.

Forma *genunchiu* cu plur. *genunchi* se atestă tot în regiunea unde se atestă forma mai veche *genuchiu*, dar cu o întrebuintare mai amplă și cu ecouri mai îndepărtate. Pe lângă regiunile arătate, forma aceasta a mai pătruns și în Oltenia, Banat, pe câmpia Mureșului Superior, în Moldova și foarte mult în Basarabia și Bucovina. Variantă formală *ghenunche* (formă asimilată *g-ch > gh-ch*) o găsim rareori (84. 155/1. 161. 228/1). Variante morfologice: prin schimb de gen avem, plur. *genunchile* (87. 88. 93. 104. 106. 113. 114. 124. 129. 140. 143. 144. 145. 152/6). Pluralul în *-uri* se atestă adesea din Moldova, Bucovina și Basarabia.

Cea mai obicinuită întrebuintare o are forma *genunche* cu plur. *genunchi*, comunicată de pretutindeni. În Transilvania se observă tendința întrebuintării plur. *genunți*. Ea a pornit din regiunile care cunosc palatalizarea dentalelor, în analogie cu *unghie* — *unzi*. Chiar din domeniul părților corpului a putut să se nască analogia. În regiunile patalizante se face anevoios distincție între *t* și *k'*, *d* și *g'*. S'a zis deci *dinte* — *dinți*, *genunte* — *genunți*. Variantă interesantă e: *ghenche* (80), cu asimilare regresivă și cu dispariția unei silabe.

Formă exclusiv ardelenescă este și *gerunche*, plur. *gerunchi* s. *gerunți*, disimilată din *genunche*, *genunți*. Se

¹ Interesantă e comunicarea: *genunche* — plur. *genuchi* (168), care arată că nu s'a uitat forma veche etimologică nici acolo unde la singular s'a alterat, ci a rămas pietrificată în plural.

atestă pe Valea Târnavelor, pe Arieș, foarte des din nord-vestul Ardealului (valea Crasnei și a Someșului). E instructivă identitatea ce o constatăm pentru răspândirea formei *gerunche* în harta alcătuită de d-l A. I. Rosetti (*Étude sur le rhotacisme en roumain*, no. 3) și în cea alcătuită de noi. Natural identitatea aceasta trebuie luată în înțelesul unei arii generale, nu pe localități, fiindcă altele au fost punctele anchetate de Weigand (de harta căruia se folosește Rosetti) și altele acele ale noastre. Atât după constatările lui Weigand cât și după ale noastre, regiunea cea mai curată a rostirii *gerunche* e nord-vestul Ardealului. De aici ambele hărți indică răspândiri în est până la Borșa (în harta noastră se găsesc reflexe până la Câmpulungul bucovinean). În sud, coboară la Rosetti (Weigand) până în Crișana. Regretăm că noi din regiunea Crișurilor, negru și repede, nu avem răspunsuri suficiente. Munții Apuseni în ambele hărți prezintă aceeași rostire. Întâmplarea face ca valea Târnavelor să aibă la noi alt aspect decât la D-l Rosetti. La noi se atestă de câteva ori rostirea disimilată. Lipsesc de la noi răspunsuri cu forma disimilată în regiunile sibiene.

Din constatările de mai sus ne putem convinge că și răspunsurile date de corespondenți sânt în măsură să lămurască anumite fenomene fonetice.

Variantă: *gerunt - gerunți* (508), formă analogică, după plural. Interesante dubletele: *genunchi - gerunți* (363. 399. 492. 495). Formă asimilată: *gerunghe* (58/1. 354).

Și la piciorul dinapoi se comunică forma *genunche*, dar terminologia fiind mai variată, e notat mai rar. Aci se simte nevoia de complinire: *genunchele dinapoi*. Aceeași complinire se face la termenul 'cot', deși în cazul acesta e vorba numai de genunchiul piciorului dinainte: *cotul dinapoi* s. *†cotul calului* (spre deosebire de *cotul omului*).

Un alt termen de mare circulație în limbă, specific la piciorul dinapoi, e *corleț*. E răspândit pe aria cuprinsă între Zălean, Baia Mare, Pateș, și Dej. Se confirmă la

etimologia dată de Tiktin, DRG., s. v. din ung. *korlat* 'barieră', 'locul unde se sfârșește, unde se răsfânge', cunoscut fiind că regiunea de mai sus a suferit mari influențe ungurești. — Forma de singular, *corleț* e o refacere analogică după pluralul *corlăți*. Cuvântul nu-l găsim în forma și cu înțelesul de față nici într'un dicționar.

Neînregistrat de dicționare e termenul *câiu*, pl. *câie* (cu toate că e cunoscut din *Terminologia* lui Damé Fr., 49, nu 114 cum greșit se dă în Glosar). Se înregistrează des din Oltenia, regiunea Sibiiului și a Făgărașului și de pe valea Someșului.

Coteiu, plur. *coteie*, atestat mai rar (14. 19. 463. 438. 466. 480), lipsește și el din dicționare. Nu are nici o legătură cu *coteiu* „cățeluș“, ci este un derivat din *cot* (cf. și *nod* > *nodeiu-nodeie*). Variantă formală e: *cotân*, plur. *cotâne* (19), cu *-eiu* > *-âiu*, supt influența lui *câiu* (< *câ-îu*) din vecini (Oltenia).

Foarte variați sânt terminii locali: improprii la început, mulți probabil și acum sânt numiri împrumutate de la alte părți apropiate ale piciorului. Mulți sânt numiri figurate. Ii dăm în ordine alfabetică: *armul* (268), prin confundare; *broască* (452. 488), întrebuintare figurată; cf. sensul de 'umflătură care nu doare' în *Dict. Acad.* s. v.; *călcâiu* (225. 309) prin schimb de termini; *cârlig* (26) din cauza formei; *coapsă* (58. 268) prin confundare; *cositoare* (128), cf. expresia „animalul cosește“, când face cu picioarele dinapoi un semicerc în afară. Defectul e pricinuit de faptul că nu poate îndoi piciorul de la genunche: *dreavă*, plur. *drevere* (82) ?; *gârbovână* (20), *gârbovină* (31), *gârboveană* (533), 'îndoitura genunchiului', forme cunoscute (*Dict. Acad.*) în afară de *gârgoveană*; *gleznă* (422) prin schimb de termini; *închietură de la genunche* (531), ~ *piciorului* (472/1), ~ *dindărăt* (244), *încheetura picioarelor* (175); *mandulă* (406), metaforă (din ung. *mandula*, 'migdală'); *nodul dindărăpt* (39. 43) și *nogheie* (542), prin schimb de termini; *noc* (394. 513'2) s. *nocă* (237) e la origine numele unei

boale care se ivește la piciorul calului, numită „arici“, care se manifestă prin bubarea și îngroșarea pielei. Un derivat interesant e *poctog* (191), apropiat de *plotog*, *potlog* ‘bucată de piele ordinară, groasă’. Terminul e luat din ungurește, unde *pok* are același sens. Mai avem în limbă și *pocăș* (cal cu *pocă*) < ung. *pokos*; *pulpă* (207. 349. 408. 430. 497. 518), prin confundare; *roata genunchiului* (205) și *dura genunchiului* (72) sinonime; *scoică* (101) metaforă din asemănarea de formă; *spată* (197/1. 268) prin confundare; *vână* (216. 448) prin confundare; *vârșat* (108/1) în analogie cu *pocă* (?).

20. **Fluerul** în înțeles de ‘osul piciorului animalului, care împreună genunchiul cu glesna’, iar prin extensiune ‘întreagă partea piciorului dintre genunche și glesnă’ (*Dicț. Acad.*), în afară de Dobrogea, Muntenia și o parte din Oltenia, se atestă de pretutindeni. Variante formale: *flouier* (36. 528), *fluir* (158) cu plur. *fluiurile* (103), forma asimilată *fruiier* (116) și bănaț. *flueroni* (1. 3. 8. 20) = „fluer mare“, orientat după *țurloiu*. Forma de plural *fluerre* e cea mai obicinuită. *Flueri* e obicinuit pe valea Mureșului, a Târnavelor, Someșului, mai rar în Bucovina și Basarabia. Legătura semantică între „fluerul“ ca instrument muzical cu *fluerul piciorului* (110. 178. 230. 251/1) este explicată (*Dacoromania*, III, p. 587 ș. u.); ea e confirmată și de existența în latinește a termenului *tibia* cu ambele înțelesuri.

Și *țurloiu*, *țârloiu*, *țârlui* prezintă același fenomen semantic cu fluer, căci *țurloiul* e, credem, un derivat augmentativ din *surlă*, cu genul schimbat după *flouier* (cf. și forme augmentative feminine ca *fătoiu*, *mueroiu*, etc.). Adesea *țurloiul* are o nuanță de sens depreciativă: *își rup țurloaietele* (164). Augmentatia se simte în unele părți: „obicinuit se zice fluer; țurloiu se zice când un cal e lung în picioare și subțire“ (60). Prin extensiune se numește așa întreg piciorul.

În raporturi de înrudire semantică cu instrumentul muzical se găsește și *trisca* (512. 512/1)

Din regiunile arădane se comunică termenul *tofleu*, plur. *toflee*, neînregistrat de dicționare.

Durligi, dat numai supt forma pluralului e comunicat din Secuime. Regretatul V. Bogrea credea, în *Dacoromania* IV, p. 812—813 că originea cuvântului trebuie să fie onomatopoetică.

Prin schimb de termeni, *gleznă* (448).

21. **Glezna** = ‘osul închieturii de jos a piciorului, ieșit în afară ca un nod’ iar prin confundare ‘partea mai subțire a piciorului dintre fluer și copită’. E răspândită în regiunea cuprinsă între Ileanda și Baia Mare. Sporadic se atestă și din alte regiuni (36. 85. 116. 118. 130. 152. 161. 167. 267. 378. 497).

Incheetura nu s’a fixat ca termen consacrat; e comunicat din norul Transilvaniei.

Faptul că această parte se prezintă ca un fel de „umflătură“, face să se numească: *boldoane* (79): „Mi s’a rănit haramu cel di cal la boldoane“. Se comunică numai forma de la plural (forma *boldan* 179 înseamnă „pinten“). Cuvântul e un derivat din verbul *a boldi* (calul când aleargă se boldește în această parte cu copita), resp. din *boldăni* (*Dicț. Acad.*) și *boldănos*; *boieci* (508) (= boiegi) e o formă de plural de la *boiugă*, atestat de *Dicț. Acad.* din Sălagiu, cu sensul de ‘umplătură în arbore’; *broască* (196. 525), metaforă; *cununa copitei* (460), *noduș* (190) și *ouă* (363). Prin confundare cu alte părți mai cunoscute din nemijlocită apropiere se mai numește: *coapsă* (246), *copită* (445), *fluer* (448), *partea dinapoi a pintelui* (528), *unghie* (266. 471) și *labă* (530). Chiar *tălpălag* (226) și *tălpalog* (228), cu aluzie la copită, fac parte din același ciclu de împrumut semantic. (Etim. lui *tălpălag* în Tiktin, *DRG.*)

Cel mai răspândit și mai des întrebuințat în limbă e termenul *chișiță*, cu var. *cheșătă* (82), comunicat din toate regiunile, însemnând des și smocul de păr din partea opusă a gleznei (Etim. la Tiktin, *DRG.* s. v.).

Același smoc sau *posmoc* (362) de *păr de la pinteni*

(32. 193. 350. 412. 432. 433) se numește în centrul și nord-vestul Transilvaniei *ciup*, *ciup de păr*, *ciup la picior*, iar prin atracție semantică de aici, *chică*, *cică* (197. 246. 279. 430), *coamă* (219. 221), *coama de la copite* (488/1), sau chiar *coadă* (354) și *plete* (502). *Jiviță* (11), *ziță* (191) = „viță“ (?) sânt probabil niște coruptele din *șuviță* (201), Metafore (?): *capță* (410) ‘căciulă cu miț’ din sl. *kapica* ‘căciulă’; *chișcă* (187) din bulg. *kiška*, ‘struț’, derivat *cașiță* (172) < sl. *kiščica* Berneker, SWE, s. v.), *dacă* nu *păștiță*. După numele boalei pe care o poate avea calul în acel loc se numește *arici* (13) și *pocă* (360), metonimii, arătate și mai sus. Nu ne putem explica: *ciaca* (= tea-ca?) (187), *ciuclău* (390), *crișta* (= chișița?) (104), *draniță* (= șindrilă?): „dranița se așează în căștițe“ (172) și *tâlcuitor* (sic) 487.

22. **Pintenul** e terminat general.

Prin confundare se numește astfel „moțul deasupra gleznei“ (172), = „părul de la picior“ (5. 6. 24), cf. *părul pintenilor* (216) și *flocii pintenului* (190). În sens invers pintenul se numește *chișiță* (7. 82. 378. 498. 512. 536).

Printre variantele formale amintim *pintene* (24/1. 137. 393) formă analogică; plur. *pințeni* (446); *pinteg* (534), cu *g* din sârb. *noga* ‘picior’, cu care a putut fi contaminat, cf. *pintenog* ‘pinten’ (9. 24. 325).

Termini locali: *albia* (179) = „partea de la gogâ în jos“ (?); *boldan* (179) cu plur. *boldoane* (cf. mai sus), aplicat prin confundare; *călcâin* (24/1) prin analogie cu acela al omului; *cheșeli* (502) = cavitatea dintre cei doi pintenii, din ung. *késelni* ‘a spinteca’. D-l Drăganu crede că e din ung. *kesely* ‘galben, spălăcit’, ‘cu unghii albe, pintenog’; *chișiță* (408) prin confundare; *glezne* (172) idem; *gogâ* (179) ?; *pasere* (43) metaforă.

23. **Copită** e termin general, des comunicat. Forma de plural e *copite* (art. *copitale* (sic!) (146), dar sporadic și *copiți*. Variante formale: *cupiciă* (sing.!), formă analogică după pluralul *copife* care la rândul său, spre a nu fi omonim cu schimbat în *copicii* (549); *căniță* (211).

cópită, *scópită* (218) cu menținerea accentului (cf. și *sco-pită* 214).

Unghia se atestă foarte rar (45. 60. 303. 424), poate pentru a se face distincție față de unghia omului.

Prin întindere de sens aceeași parte se numește *pinten* (439. 445). Ar putea fi și o confuzie a corespondenților.

Talpa copitei, osul mort, în formă de unghiu ascuțit (200), „mijlocul copitei calului“ (82) se numește figurat *rândunică* (198), *melc* (4), *maiă* (69) (cf. și la Tiktin, DRG. din turc. *maja*).

Pentru epuizarea tuturor terminilor comunicați mai cităm : *cununa unghii* = „locul unde nu mai este păr pe copită, adecă unde începe unghia“ (198) și *tălpoș* (200) = „cal care nu are rândunică“ < ung. *talpos*.

24. Pielea îngroșată pe care o au caii supt genunchile piciorului dindărăpt și deasupra genunchiului celui dinainte, **castana**, are o mulțime de numiri. Multe din ele ne rămân neexplicabile ca evoluție semantică și etimologie. În ordine alfabetică sânt următoarele :

apă galbenă (549) ? (cf. mai sus *albie*) ; *bătătură* (171) în analogie cu aceea de la piciorul sau palma omului ; *bubă* (285), metonimie, după boala pe care o are calul la acel loc, poacă, manifestată prin bubarea pielei ; *bucă* (280) = umflătură (?) ; *bucata hahamului* (102) termin ironic ; *broască*, atestat din nordul Transilvaniei, Câmpia Mureșului superior și valea Oltului. Se notează și *broscuța moartă* (după *os mort*) (238), e o metaforă ; *burete* (168) pentru forma rotundă, puțin bulbucată, metaforă ; *călcâiul genunchelui* (25) după locul pe care-l ocupă la piciorul dinapoi (cf. și *călcâiul mâinii* la om) ; *capsă* (36. 197. 245/1), poate greșit, în loc de *coapsă* (cu rostirea *a* = *â*) ; ar putea fi și ung. *kapcza*, „umflătură“ (Dacoromania IV, 1557) ; *captă* (439. 500) poate greșit în loc de *capță* < ung. *kapcza* ; *cartani* (175) = *castani* ? ; *castane* (28), metaforă ; *cerbița de la pinteni* (441. 442. 447. 449. 453. 455), însemnând figurat ‘ceafă’, ‘partea dinapoi’. Se notează și *cerbice* (471. 480. 513), care se referă numai la piciorul

dinapoi; *ciocuri* (80) ?; *codleț* (260) = *corleț*; *corleț* (476. 494), prin schimb de termini; *corn* (195/1) ?; *cosiță* (527) prin confundare și cu schimb de sufix din *cositoare*; *cot* (9. 223), în analogia cu *cotul* omului; *dreavă* (318) prin confundare, cf. mai sus sensul de „genunchiu“; *fre-cătură* (385. 402); *genunche* (9. 19. 329. 379. 427) prin confundare; *gleznă* (271. 283) prin schimb de termini; *gârbovină* (329) prin confundare; *încheieturi* (170); *îndoitura piciorului* (354) prin confundare; *ingroșire de piele* (354) e o numire improprie; *melciu* (= melc) (525), metaforă; *mușchiu* (23. 193. 288) prin schimb de termini; *negel* (1. 6. 13. 20. 38. 72. 152. 158. 171. 175. 482) după analogia de formă, evoluție identică cu *bătătură* (cf. mai sus); *nogheu* (525) prin schimb de termini (= *nodeu*); *ochi* (226), *ochii calului* (226), *ochiure* (57) (cf. popularul *ochiu de găină* la piciorul omului; cf. *bătătură*); *os mort* (41/1. 58/1. 384/1. 546. 549), *os* (530), *os moale* (551); *pecet* (380), *pecetea dracului* (451) *pecetlariul dracului* (263), metafore; *piele groasă* (26. 53. 274. 531); *piele scortoașă* (391); *pinten*, din Ardeal, schimb de termini; *pipă* (80. 226/1), „pielea cea groasă“ (199), metaforă; *pipingiu-nă* (532), metonimie, după numele boalei *pecingină*, comunicat din aceeași regiune, *pipingen* e o refacere analogică de la pluralul *pipingeni* (523) (d-l Drăganu crede că *pipingina* e o contaminare din *pipă* + *pecingine*); *plesnitură* (24) ?; *poc* (501), *pocă* (261. 378. 439), *păucă* (246) după numele boalei, metonimie; *porlog* (475), din *potlog* cu trecerea *tl* > *rl* (N. Drăganu); *potlog* (156); *pulpă* (44. 112. 257. 349. 408. 430. 493. 518) prin confundare; explicabil la piciorul dinapoi; *rândunică* (77. 172. 279), metaforă; *rânză* (252) ?; *răsuflătoarea picioarelor* (446), numire figurată, bazată pe o credință populară; *ronț* (20) < germ. *Runzel* ‘zbârcitură’; *scoică* (129), metaforă (cf. sinon. *melciu*); *semn* (194. 457); *sfârcuri* (118) (cf. *sfârțul țâței*), metaforă, cu aluzie la sbârcituri; *șoriceii* (425), metaforă; *spârnel* (97) ?; *șpat* = „os mort“ (180); *sudoarea calului* (428. 438) ar putea avea o înrudire se-

mantică cu *răsuflătoarea picioarelor* (cf. mai sus); *sugiu* (208) < ung. *szügy*, idem (Drăganu) cf. și *sugel* care trebuie să fie un derivat de la *sugiu*; *tămâie* (231), *tămâiță* (203,1) fără legătură cu planta, *tămâia calului* (239/2. 368), *tămâia dracului* (231/1. 251/1. 253. 254) metafore; *țăpinitură* (471) < *țepăn* = „bătut“, „întărit“; *tăt* (59) ?; *unghie* (536), *unghie moartă* (506) prin schimb de termeni (cf. *os mort*); *vână* (5. 32. 54. etc.) confundat de corespondenți cu altă noțiune (cf. însă și *vână de drac* (269); *variolă* (108,1) termin savant, al corespondentului, prin analogie cu numirea populară *vărsat*, cu același sens (108); *zgârciu* (49. 55), *zgârcă* (13).

25. **Coadă** e termin general în limbă, comunicat, cu mici abateri, de toți corespondenții. Nu se comunică nici un termin figurat. Faptul că terminii figurați lipsesc se explică, poate, din pricina întrebării pe baza căreia s'au alcătuit răspunsurile. Complineri: *coadă cu plezne* (218), *coadă cu ciopci* (= ciupci, ciupi) (218).

È interesant să cunoaștem pe regiuni forma de la plural a terminului *coadă*, făcând parte din seria de cuvinte cu plurale duble. Forma de plur. *cozi* se atestă din Ardeal. Moldova, Bucovina și Basarabia, Oltenia, Muntenia și Dobrogea întrebuintează plur. *coade*. Pe arii mai puțin întinse se mai atestă forma din urmă, în regiunea Brașovului și a Sebeșului Săsesc. Sânt regiuni unde cele două forme se găsesc alături. Acolo începe să se facă deosebire între înțelesul lor, însemnând: *coadele fetelor*, *coade de mătură* și *cozile cailor*. Curioasă comunicarea: *coadă*, plur. *colfi* (sic) (267. 267/1).

26. Partea pe care crește părul din coadă se numește **rădăcina cozii** (în Ardeal, Banat, Bucovina și Basarabia): **rădăcina coadei** (în Oltenia, Muntenia și Dobrogea).

În unele puncte din Ardeal (209. 378. 488), se numește *trupina cozii*.

Melciu: „când se taie părul cozii unui cal, ceeace *țărani* nu fac, se zice că i-o tăiat coama până 'n melciu“ (158). Se aiestă din nordul Ardealului, de pe valea

Someșului, din regiunea Turzii, a Tg.-Mureșului, din Bucovina, și, mai rar, din Basarabia. E o metaforă.

Termini locali care se mai comunică, sânt următorii : *bātu* (7/1), *bātu cozii* (7), prin asemănarea cu ceea ce se numește așa în partea locului, 'o bucată de lemn scurtă, bețișor' (cunoscut de *Dicț. Acad.* s. *bătă* numai din regiunea Hațegului, el există și în Banat, în întreagă Crișana și Munții Apuseni. E interesantă deosebirea de sens : *bât* = 'bastonaș scurt', *bătă* = 'baston cu care umblă omul') ; *buturul cozii* (23), prin localizare de sens de la acela exprimat de fr. 'cuisson' (*Dicț. Acad.* s. v.) ; *ciompleiu* (362), *ciumpleiu* (544) din ung. *csömpoly*, 'moț' (cunoscut și de Tiktin, *DRG.* s. v.) ; *ciontu cozii* (476), derivat din *cionti* ; *ciortu coadei* (99), „ciot” = 'bucată de lemn' ; *citorogul cozii* (24), derivat din *ciot* (cf. *piciorog*) ; *cipeiu* (252), ar putea fi *ciumpleiu*, modificat supt influența lui *ciup* ; *cotoru cozii* (24. 50. 51. 82. 242) ; *mucu cozii* (198. 239/3), se bazează tot pe ideia de „ramură” (cf. *ciot* și *sfârc*) ; *noada curului* (542), contaminat din *nod* + *coadă*. Se zice și la om, *noadă* ; *sfârcul coadei* (59) cf. „mucul” ; *tuleul cozii* (221. 222. 240. 538), cf. *tuleul porumbului* ; *zmâciogul cozii* (520), pornește de la ideea de a *zmâci* = „zmunci” (S. Pușcariu). Lipsește din dicționare ; *râne* (32), poate „rânc”.

27. **Coarde**, pentru numirea vinelor pe care le are calul pe burtă (pe partea inferioară), se prezintă foarte încurcat în răspunsurile la chestionar. Probabil, mulți din corespondenți n'au înțeles de ce e vorba. Unii din ei îl notează, credem, supt influența sugerării din chestionar. Alții dau și explicații greșite¹. *Coardă*, plur. *coarde* va fi putut fi înțeles de mulți ca „coardă a piciorului dinapoi”. Se comunică, însă fără explicații, din regiunea nordică a Transilvaniei.

Greșit se comunică *teaca*, *tiocul*, *tocul*, însemnând alt-

¹ „Se zice când la cal gâtul supt coamă e gros” (130) sau „partea de sus de la urechi până la coadă” (129).

ceva, din regiunea nordvestică a Transilvaniei, din Bucovina, Basarabia și chiar din Oltenia.

Destul de numeroase sânt numirile locale, a căror veracitate o putem trage însă la îndoială ținând seamă de confuzia menționată mai sus :

berliș (170), ar putea fi un reflex al ung. *böröl* 'a înveli cu piele', sau, cum crede D-l Drăganu, ung. *bérles* < *bélés* ; *boașcă*, plur. *boaște* (32) cuvânt cu origina neclară și neatestat în *Dicț. Acad.* ; *bufuri* (99), cunoscut numai în forma de singular (*Dicț. Acad.* s. v.) cu însemnarea de „bruit, reputation“ (?) ; *buric* (252) înseamnă altceva ; *burduhan* (155/1), neprecis ; *burtucan* (322) idem ; *ches* (20) = „învelișul organului genital, dimpreună cu testiculele“, din srb. *kěsa* 'Beutel' < psl. *kesija* ; *ciorcuş* (19), întrebuintare figurată de la înțelesul de 'coțofană' (cf. pasăre), apropiat de *ciocuș* ; *ciorcuiu* (20) din *ciorcuiu* 'un pește'. (D-l Drăganu atrage atenția că ar fi din *tiocuș*, cu ș ca în ung. *úsó* > *arșău*) ; *coadă* (311. 326), *coaie* (425), *dreava de la picior* (419), *drugă* (301), *flămânzare* (158/1) greșite ; *horpos* plur. *horpoase* (536) din ung. *korpasz* 'burtă' (com. Drăganu) ; *jâla de sub piept* (190) din slav. *žila* = 'vână' (Pușcariu) ; *jașcău* (277) „locul unde se trage paserea“ ; *mațe* (408) și *mușchiu* (393) greșite ; *pețiță* (193. 294) ; *piele la povăială* (49) ; *povăială* (5) ap. Tiktin, cu sensul de 'boală de ochi, ceva ce acopere ochii', din psl. *povoni*. Înțelesul dat la Tiktin poate să fie secundar. Al nostru e fără îndoială *puhăgială* (57), derivat din *puhav* < srb. *buhav* (cf. și în ung. *lágycék* = „moale” și „deșert”) ; *pulă* (53. 54. 55), *pulpă* (351) greșit ; *slăbii* (537) confundare ; *stinghe* (156. 309) ? ; *strune* (378), decalc semantic după „coarde“, cu ambele înțelesuri ; *tașcă* (199) cf. *tioc* ; *teruș* (452) o metaforă însemnând „organul genital“ ; *teasc* (29) = „desag“ ; *teșnie* (466) ?.

28. **Organele genitale.** Am rămas surprinși de redusa preocupare, la A. Zauner, *op. cit.*, pentru terminii români care numesc organele genitale. Mărginindu-se la ter-

minii moșteniți din latină, neglijează cu desăvârșire numărul considerabil de termeni figurați, care îndeosebi în cazul de față au și ei importanță chiar pentru evoluția istorică a limbilor. E cunoscut că termeni figurați pentru numirea organelor genitale au existat în limba latină. Mulți din aceia pot să fie bazați pe asociații care dăinuiesc și acum. Perspectiva limbilor romanice ne putea desvălui date interesante din acest punct de vedere. Se motivează în lucrarea citată lăsarea lor din discuție pentru faptul că sânt extrem de numeroși. În adevăr, nici una din părțile corpului nu e atât de bogată în sinonimică. Sentimentul de pudicitate, al poporului, în unele împrejurări, face ca să între în circulație numiri neconținut nouă, luate adesea din domeniul unor noțiuni de altă natură, îndepărtate.

Asemenea termeni se dau de vorbitor spre a nu fi înțeles de cei din jurul lui (femei, copii) și spre a nu le brusca simțul de pudicitate. Același criteriu de a evita terminii populari dați organelor genitale deveniți prea vulgari printr'o întrebuințare neconținut provocatoare, face ca atunci când trebuie să numim totuși o asemenea noțiune să alegem terminul savant care ni se pare mai puțin drastic.

Dar, în afară de tendința aceasta de a atenua oarecum sensul numirilor, prin eufemisme pornite din considerații pudice, poporul crează termeni noi și cu tendința de o cât mai puternică expresivitate.

Numirile date organelor genitale la oamenii mari sânt de cele mai multe ori cele vulgare, pe când organele genitale ale copiilor se numesc cu termeni figurați, în sens diminuant. Se face apoi deosebire și între numirea organelor genitale ale animalelor. Acele ale vitelor cu carnea și laptele cărora omul se nutrește, dintr'un instinct religios, poporul le numește cu termeni figurați și nu cu cei vulgari.

Pulă, în afară de Banat și Oltenia se comunică de pretutindenea. Se găsește alături de alți termeni figurați.

Alteori se atestă singur, din nordvestul Transilvaniei, din Muntenia și Dobrogea. (Etimologia ap. Tiktiu, DRG.).

Termini de circulație întinsă sânt și *tiocul, tocul, tea-ca*, date în mod figurat, prin evoluția de sens de la „învelișul“ în care stă organul genital. Se atestă din întreagă Transilvania, din Bucovina, din Basarabia și din Dobrogea (85), Oltenia (24) și Banat (7). E curioasă lipsa și de data aceasta a termenului care în regiunea vecină are o întrebuințare deasă.

Pasăre e un metaforic foarte mult întrebuințat. Se comunică din Transilvania (regiunile Făgărașului și ale Sibiului, foarte des din regiunea din dreapta Mureșului, de pe valea Someșului); are răspândiri până în Bucovina. Și acest termen lipsește în Banat. Variantă formală: *păsare* (300). După unele răspunsuri cu termenul „pasăre“ se numește numai organul genital al altor animale, porci, tauri etc. (199. 523).

Termin obiciniuit în vechiul regat, cu reflexe în regiunile mărginene și Banat, e sulac (cu plur. *sulace, sulacuri*). *sulhac* (315), *suvac* (127). Se întrebuințează mai des supt forma sulhac. Comunicat din Dobrogea, Muntenia, de pe la Brașov și Făgăraș (55. 58) și din alte regiuni (30. 5. 315. 408. 127. 159. 161). Alături se atestă forma cu sufix schimbat sulaciu (6. 22. 23. 32. 66. 69. 70. 71. 79. 96. 174. 378. 380. 547). Altă derivare avem în *suloc* (127), *sulatic* (268. 394. 444. 511), cu varianta *suletic* (167/1) și *suleget* (457).

Toate formele trebuie derivate din sulă (< lat. *subula*). Cea dintâiu e un derivat augmentativ cu sufixul *-ac* (Viciu, *Glos.* p. 80, îl dă cu înțelesul de „sulă mare“. Ar putea fi interpretat și ca o metaforă din sensul de „pește“ idem). Nelămurită rămâne forma *sulhac*, cu același sens la Viciu. Forma *sulaciu* e analogică, prin schimb de sufix, după *codaciu*, cu coada lungă. Schimb de sufix avem în *suloc*. *Sulatic*, *suletic* sânt derivate cu sufixul *-atic, -etic* (Pascu G., *Sufixe*, 100). Etimologia lui *suleget* a fost indicată de D-I Pușcariu, din **sublicidus* < *sublica*.

Vână, e atestat în regiunea cuprinsă între Baia Mare, Zălau, Gherla și Reteag, și din Bucovina. E o sinecdocă.

Termin aplicat printr'o asociație mai îndepărtată și care nu a ajuns decât în stadiul de determinant, e *drugul* s. *druga*, în Ardeal, întrebuințat ici-colo, sporadic. (Etim. ap. Tik tin, *DRG.* s. v.).

Acești semnificație o are și hădărag, comunicat numai din Ardeal (dreapta Mureșului). Printr'o stălcire de formă, s'a apropiat de *hodoroage*, și *hădărage* (378) a luat înțelesul de „testicule“. E un termen metaforic (cf. ung. *hadaró* pe care l-am auzit și cu sensul din limba noastră).

Din nordul Ardealului și din Basarabia se atestă mă-tărângă și mătărâng, legat greșit de *mătrăgună* (ap. Tik tin, *DRG.* s. v.); cum a arătat N. Drăganu (*Dacoromania* IV, p. 155) e un element ungurese, *matring* 'Strähne'.

Drâmbă (317. 324. 367. 370) e din ung. *doromb*, *dorong* 'ciomag'.

Terminii locali, sânt de cele mai multe ori metafore : *arc* (234) „strâmb“ ; *băștălău* (245/1) ; *bătălău* (221), derivat din 'a bate' = a armăsări, cu suf. *-ălău* ; *boandă* (155/2) metaforă, în sens eufemistic, pornind de la ideea de 'piele' din sl. *hunda* (Dict. Acad.) : *ciomag* (234), cf. „drugă“ ; *ciupercă* (88) ; *coadă* (152/3) eufemism ; *cotor* (165) cf. „ciomag“ ; *cosor* (88) termen glumeț, metaforă ; *dărab* (437) eufemism ; *daravelă* (25), termen glumeț, eufemism ; *druc* (154), identic cu „drug“ ; *durloiu* (193, 251), de la sensul de 'un fel de fluer' < *dârlăi* 'a cânta' < ung. *dorálni* (cf. foarte deseale întrebuințări metaforice cu sensul originar de „fluer“); *fârcuș* (520) (neatestat în *Dict. Acad.* cu acest sens) din ung. *farkas* (cf. *forok*, *fark*, cf. mai sus, *coadă*) (Drăganu) ; *gânj* (106), de la înțelesul de 'mănușă de cânepă', 'ceva sucit, noduros' (din sl. *gążń*), cf. mai sus „mătrângă“ ; *hăhău* (186/1), cu schimb de sufix din *hahan* (ap. *Dict. Acad.* 'băț gros'), cf. „ciomag“ ; *hăzâmie* (200), derivat abstract din *hâd* (cf. *urâtenie*) ; *lăpădătură* (482) ; *mădular* (338), *maț* (243), eufemisme ; *măcău* (243), metaforă, din ung. *mankó* 'câr-

jă'; *măndălan* (205/1) din ung. *mandula* 'migdală'; *man-galău* (272), metaforă, cf. ung. *mángorló* 'vălătuc'; *mă-sură* (388); *membre* (23. 513), impropriu; *mirătură* (437), derivat din *mira*; *pișătoare* (476. 523); *prihod* (52. 55), metaforă; *pulan* (193), augmentativ; *râncă* (152/5. 126), necunoscut de Tiktin, atestat la Șăineanu, cf. *Dacoromania*, II, 604); *sameța* (183), metaforă, din rut. *samică* 'muierușcă'; *sărsam* (548), figurație eufemistică glumeată, din ung. *szerszám* 'unealtă'; *spurcăciune* (200), determinant depreciativ, din *spurcat*; *spuzar* (459) din *spuză*; *tota mânzului* (157) din germanul *tote* 'moartă'; *treaba calului* (118), eufemism, cf. „daraveră“; *truță* (459), din bulg. *truța* 'pădoabă'; *tulumbă* (128) metaforă, cf. turc. *tulumba* (Tiktin, DRG. s. v.); *țeve* (488), cf. „drug“ „toc“; *unealtă* (332), cf. „sărsam“; *vulvură* (154), neatestat în dicționare și nici în fișele Academiei, din lat. *vulvula* (< *vulva*), cu același sens. Am aștepta însă *vulbură* (cf. *nalbă*); cu asimilarea *v - b > v - v*, avem forma actuală.

29. Pentru noțiunea de „testicule“, **coaie** se comunică de aproape toți corespondenții, de pretutindeni. Se înregistrează aproape exclusiv, cum e și natural, forma de plural. În nordvestul, în centrul Ardealului și în Banat se atestă numeroase numiri metaforice.

Mai puțin des se comunică *boase*. Cuvântul pare a avea în limbă un sens eufemistic. La început însemna 'pielea în care stau testiculele'. De la acest înțeles — supt influența lui *coaie*, care în sens invers a ajuns să însemneze învelișul testiculelor — se întrebuintează, prin confundare și pentru numirea testiculului, supt forma *boș* (106), căci e nesigur dacă *boașă* (124. 140. 168. 205/2. 523) e o formă de singular sau de plural. Interesante sânt variantele formale: *boarșe*, neatestat în *Dicț. Acad.* (65. 198. 225. 398. 458), care pare a confirma etimologia din lat. *byrsea (din grec. *βύρσα*) și *boace* (480).

Numai ideea de *testicule* e exprimată de termenul *ouă*,

comunicat din regiunile vestice ale Transilvaniei, de pe valea Murășului, rar de aiurea (64. 148. 180. 184. 238. 437).

Terminii locali sânt adesea creiații metaforice, bazate pe aceleași criterii de analogie de formă sau funcțiune. Foarte des se face confuzie între testiculul propriu zis și învelișul cu care e acoperit.

Bazați pe ideea de „obiect în care se ține ceva“, sânt : *dăsagi* (24/1. 65) ; *jașcău* (199. 462) ; *țașcă* (466).

Boldoașe (61), contaminare din *bold* + *boașe* (neatestat în dicționare) ; *născut* (516), metonimie, din a *naște* ; *teșcule* (527), greșit adus în legătură (ap. Tik tin, DRG. s. v.) cu forma testicule, cu care s'ar fi amestecat *teașca*. În realitate e amestecul stâlcit al cuvintelor *țașcă*, *teașcă* și *scătulcă* (forma din urmă cu sensul de cutie e întrebuințată des în regiune) ; *troancăne* (540), născut prin onomatopee, în analogie cu alte obiecte care atunci când se scutură „troncănesc“ ; *uger* (75/1) termin ironic, după analogia cu ugerul femelelor ; *vințre* (456), prin confundare.

30. Spre deosebire de terminologia organului genital masculin care, am văzut mai sus, e identică cu aceea a omului, terminologia organelor genitale ale iepei diferă de aceea a femeii. **Pizdă**, pentru numirea organului genital la iapă, e rar comunicat. Se găsește îndeosebi la periferia nordică a dialectului dacoromân, de unde ne vine adesea ultimul ecou al cuvintelor învechite. Terminul, cu sensul de față, e pe cale să fie înlocuit ca numiri de cele mai multe ori figurate, eufemistice. Procesul lui de înlocuire se ilustrează bine. În nordul Transilvaniei îl găsim destul de rar, încunjurat de alții, revărsați de la sud. Mai des se atestă în nordul Basarabiei. Bucovina ca regiune de contingentă, e bogată în sinonime.

Precum *pizdă* a înlocuit — după părerea d-lui Pușcariu, mai întâiu în înjurături — pe vechiul *cun (< lat. *cunnus*, cu corespondente în limbile romanice), tot astfel *fătătoare*, *pipotă* etc. poate să fie suprapus direct peste *cun, fără ca, pentru iapă, să fi fost vreodată *pizdă* un termin

Cele mai obicinuite pentru exprimarea sensului de organ genital feminin sânt derivatele deverbale de la *fața* : *fătătoare*, *fătăciune*. Au fost la început numiri eufemistice ; neatestate în vechile noastre monumente literare (?), presupunem că sânt adaptări mai nouă, pentru sensul de față. În limba textelor vechi (*Dict. Acad.*) „făt” însemna „locul destinat pentru animale când fată”. Răspândirea lor e pretutindeni, afară doar de regiunea sud-vestică, nord-vestică, și nord-estică a teritorului dacoromân.

Cele două forme, *fătătoare* și *fătăciune* se găsesc alături totdeauna. Fiecare din forme prezintă o unitate teritorială. *Fătătoare* e termin ardelenesc, atestat din regiunea Târnavelor, a Mureșului, a Crișurilor, *fătăciunea* se comunică din părțile muntene, din regiunile estice ale Transilvaniei (Făgăraș, Brașov) cu revărsări până în Maramureș și în Bucovina.

Rivalitate între cele două forme surprindem pe valea Someșului.

Al doilea în ordinea frecvenței în graiul popular e terminul *pipotă*, *pipătă*. Notat mai ales din Basarabia nordică, regiunile Someșene. Etimologia cuvântului a fost dată de D-l G. Giuglea (*Dacoromania* IV, p. 1554) din lat. *pipita (*pipă'tă*) (< *pipo-pipitus* ca *sono-sonitus*).

Ciolhă, deși e destul de răspândit în nordvestul Transilvaniei, nu e cunoscut de dicționare. Terminul e din ung. *csalfa* 'amăgitor, înșelător' (Drăganu).

Paralel cu *fătăciune*, se mai numește *naștere* în Bucovina (180. 181), în Muntenia (87), pe Olt (163) pe Criș (542). Forma *născotaie*, din aceleași regiuni (derivat cu sufixul nominis actoris *-oiu* (cf. *urzoiu*, *lucroaie* = 'albina', *Dacoromania* III, p. 662—664).

Termin metaforic, creat poate printr'o apropiere de forma *pipotă*, este *pipă* (294. 298. 316), derivat *pipoașcă* (29. 60. 45), pentru care cf. și ung. *piposka* 'pipă mică', și rom. *pipușcă* (ap. Tiktin, DRG. s. *pipotă*).

Plod se numește în Banat (6. 7. 22) și în alte regiuni

ardelene (38. 466. 497); în felul său reprezintă același procedeu de evoluție semantică pe care l-am văzut la „naștere“, „fătăciune“. Din slav *plodŭ* (< *ploditi*) ‘rod’, și e, la noi, o metonimie.

În Munții Apuseni, pe versantul lor sudic, până la Mureș, cu ramificații îndepărtate în nord, este figurantul *pupăză*, cu varianta *pupejioară* (520) (cf. și *pasere* mai sus).

Sofie, comunicat din Oltenia și din Transilvania (26. 28. 268. 381. 468. 469), ar putea fi un termen glumeț.

E interesantă atestarea termenului *trup* în Banat (1) și mai ales neașteptată în Muntenia (68) și Oltenia (61). Se știe că în sens de organ genital, la noi și la Unguri e un decalce după limba slavă.

Termini locali :

chipt (88) < *chipotă* (?); *crepătură* (463), eufemism; *fășneată* (71), identic cu cuvântul dat de *Dicț. Acad.*, adus în legătură cu *fășni*. În Munții Apuseni *fășneată* are sensul de „strungăreata dinților“; *găoză* (170) e cunoscut și de *Dicț. Acad.*; *podoabă* (65) numire glumeată; *potcă* (160), idem; *produh* (31. 34) din slav. *produhŭ* „gaură făcută în ghiată“ (ap. Tiktin, *DRG.* s. v.); *prună* (463), metaforă; *rușine* (437. 455), eufemism; *tămădău* (128) din ung. *támadó* ‘ceea ce se naște, ce începe’ (cf. „făt“); *țânta* (459) din *ținti*: *viviță* (193)?; *vreană* (1), cf. „crăpătură“, „găuază“; *vulvă* (191) e probabil un neologism (cf. mai sus popularul *vulvură*!); *zdroanță* (25) = *zdreanță* (?).

31. **Piept.** În afară de variante de transcriere de care însă nu ținem seamă, forma aceasta e generală în limbă. „Scobitura ce se vede în împreunarea sternului“ e *groapa pieptului* (11). Cu aluzie la slujba pe care o îndeplinește calul cu pieptul, se numește și *tragău* (202), derivat cu sufixul *-ău*. Printr’o evoluție de sens mai îndepărtată, *baier* (216), cf. *țesătură* groasă de lână (pe care țărani o pun la pieptul calului ca să nu-l roadă hamul), metonimie.

32. **lia.** menționată în chestionar. apare foarte nelă-

murit în cele câteva răspunsuri care țin seamă de ea ; însemnează : „corpul“ (59), „organul genital“ (90), „suoarea“ (121). Nici unul din înțelesurile date nu pare a fi verosimil. Corespondenții nu cunosc cuvântul care nu mai e popular (*Dacoromania*, I, 258).

33. Partea în formă de arc, unde se împreună spetele picioarelor dinainte, se numește **greabăn** s. *greben*. Mai răspândită e forma *greabăn* (*grebân*). Se comunică din Banat, Oltenia, Muntenia, Dobrogea, iar din Bucovina și Ardeal se atestă alături de alte forme. Forma *greben* (*grebân*) e generală în Basarabia, foarte frecventă în Bucovina, cu răspândiri însemnate în Maramureș, până pe valea Someșului iar de aici, până în regiunea Târnavelor, a Brașovului și a Făgărașului. Și Munții Apuseni întrebuintează această formă. Alături de *grebân* și *greabăn* avem *hrebăn* și *hreabăn* în regiunile nordvestice ale Transilvaniei și în Bucovina. Pe valea Mureșului (530. 531. 542. 547) avem *breabăn*, formă asimilată. Disimilări sau asimilări mai prezintă : *crebăn* (108. 459), *grebăr* (518), forme necunoscute de *Dicț. Acad.* și *greavăn* (256). Formă de diminutiv, *grebănaș* (160).

Interesantă e forma *greblan*, atestată de pe valea Olului, în compoziția căruia intră cuvântul *greblă* (521) aplicat și el tot la această parte. E cunoscută înrudirea apropiată a celor două noțiuni, „piepten“ și „greblă“ (cf. psl. *grebenŭ*). Rămâne nelămurit dacă fuziunea s'a făcut pe teren românesc sau ea provine de la Slavi.

Destul de compact se atestă din părțile crișene forma *breb* (522. 523. 536. 538. 544. 546), mai de grabă o refacere din *bre(a)băn*, decât numirea animalului *breb* „caștor“.

În analogie cu partea corespunzătoare (?) de la om, se numește *umăr* (6. 350. 439. 517).

Uneori terminul nu e cunoscut de corespondenți și atunci ei fac confuzii, notând numiri care desemnează alte părți : *spate* (8. 17. 32. 448), *spete* (237. 430), sau se numește prin circumscriere *între spete* (272. 281. 398. 419).

439), *spetele dinainte* (232. 331), *deasupra spetelor* (286. 481), *vârcu spetei* (428), *vârcu spetelor* (340), *ciot în spate* (471), *crucile spetelor* (466) și, impropriu, *asezătoarea șauiei* (321) ; *șale* (260. 261), *șele* (458) și *șoldul deasupra* (266).

Termini locali sânt : *bremă* (525), neatestat în *Dicț. Acad.*, din germ. *Breme*, termin cultural, intrat prin intermediul armatei ; *cleștaie* (71), ? ; *ciripău* (378) = fe-restrău (S. Pușcariu), sânt necunoscute dicționarelor ; *furculița dinainte* (392), cf. mai sus *greblă* ; *gârbiță* (175) ; *grebet* (183) ; *hoit* (20) ? ; *jug* (5), metonimie, și *lopătiță* (6. 497. 537).

34. Partea pe care se pune șaua se numește **spinare**. Presupunem că nu numește numai partea aceasta ci întreagă șira spinării, de la gât până la coadă. Forma este comunicată cu sensul de mai sus, de pretutindeni.

Circulație întinsă are și numirea : *șauă*. Pentru evitarea omonimiei cu obiectul numit așa, se întrebuițează pentru ideea de „spinare“ forma de la plural. Forma singularului se întrebuițează cu acest șens, totuși, în Moldova (?), în dreapta Mureșului, în Transilvania și în Banat. Restul domeniului dacoromân întrebuițează *șale* sau *șele*. Nu putem indica o regiune în care să fie întrebuițată în mod unitar una din cele două forme. Ade-sea apar alături. Subliniem faptul că forma *șale* s. *șele* au, după unii corespondenți, înțeles de singular.

Examinând alături cele două forme de singular, *șauă* și de plural *șale*, ca înțeles, constatăm că se deosebesc : cea dintâiu însemnează ‘obiectul care se pune pe spinarea calului’. Același obiect se numește și cu forma de plural prin metonimie. De la cal terminul a trecut și la om, fapt remarcabil când știm că, de obicei, constatăm drumul invers.

Considerată în sens general, partea opusă pieptului se numește *spate*. Înțelesul se dă prin extensiune de la ‘locul cuprins între cele două spete’. E interesantă diferența formelor *spate* — *spete* : cea din urmă pluralul de

la *spată* (creiat în analogie cu cuvinte ca *masă - mese, fată - fete*), întrebuintată în plural¹.

35. Partea unde se împreună piciorul cu corpul se numește, general, *spată*. A fost bine că s'a diferențiat în chestionar partea de la piciorul dinainte și cel de dinapoi.

Din pricina aceleași asemănări (cf. *spată* < lat. *spatha* 'sabie'), se adoptă și termenul *lopățică* (129), *lopată* (183), *lopățea* (218), *lopățită* (542. 546). Prin confundare în noțiunea generală, se numește *spinare* (17. 85. 251/1. 355).

Foarte des se notează pentru același înțeles, *șold*. E comunicat de pretutindeni. Adesea, extremitatea osului spetei se numește prin complinire: *șoldul dinapoi* (101. 114. 158. 251/1. etc. etc.). O distincție care se face tot prin complinire, oferă *șoldul mic* (idem). În ce privește sensul lui *șold*, nu toți corespondenții sânt de acord: „terminația superioară a oaselor piciorului“ (199); „partea de la încheetură până la genunche“ (188), „crucea șelelor“ (16. 154. 266. 301. 443. 444. 468. 469).

Derivate augmentative ironice sânt *șoldău* (15), *șodolan* (65), prin disimilare din *șoldolan*.

Prin confundare într'o parte vecină, mai cunoscută, se numește *crucea șelelor* (16. 154. 165. 180. 224. 458), *șale* (22. 194. 415. 434. 533), *spată* (179).

Mai rar se notează: *armăraș* (126), (la piciorul dinapoi), o formă diminutivă din *armur*. Necunoscut *Dicț. Acad.*: *broască* (488), idem, figurație obicinuită pentru ideea de încheetură; *bucă* (537. 538) ?; *but* (122), prin localizare de sens; *chișiul dinapoi* (4) ?; *ciont* (553), la piciorul dinapoi, prin confundare; *ciopir* (249), idem ?; *cliciu* (8. 514. 525. 530. 533. 542) ibid., din slav. *kljčiči*, 'Haken'; *coabză* pl. *cobze* (456) ?; *coastă* (255) ?; *cot* (348. 361), prin analogie cu cotul genunchiului, prin ase-

¹ Se zice regulat, în graiul popular: „mă dor spetele“ și numai supt influență analogică „mă doare spatele“.

mănarea de formă, numai la piciorul dinapoi, prin schimb de termeni; *crucea șalelor* (211. 482) ? ; *cur* (10)? ; *dreavă* (57) prin analogie, schimb de termeni (cf. *cot*) ; *for-gău* (419), la piciorul dinapoi, necunoscut de *Dicț. Acad.*, din ung. *forgó* 'îndoitură' ; *gârgoveană* (11) la piciorul dinapoi, analogic, prin schimb de termeni, asimilare din *gârboveană* (S. Pușcariu) ; *genunche* (242) cf. „*cot*” ; *gleslă* (380/2) la piciorul dinainte, asimilat din *glesnă*, schimb de termeni ; *greabăn* (279), idem, prin analogie de formă, schimb de termeni ; *horgoș* (488), la piciorul dinapoi, din ung. *horgos* 'incovoiat' ; *lopată* (183. 256) și *lopătiță* (525), metafore ; *pește* (190) la piciorul dinainte (?) ; *podul curului* (80), cf. „*crucea șalelor*” ; *poghină* (530) = „*podină*” ; *roată* (221) cf. *cot* ; *țâmp* (1. 7/1. 20. 23. 530. 542. 549) din ung. *comb*, idem ; *umăr* (451) în analogie cu omul ; *vârcă* (480) ?

Din exemplele de mai sus tragem concluzia că schimbul de termeni se întâmplă mai ales cu termeni mai puțin cunoscuți.

36. **Sapă** se numește partea din imediata apropiere a șoldului, situată dedesuptul acestuia (la piciorul dinapoi)¹. Foarte adesea această parte se confundă cu șoldul însuși sau chiar cu spata. Noi prezentăm materialul așa cum ni-l oferă răspunsurile la chestionar, fiindcă sânt unii care diferă de aceia înșirați mai sus, în legătură cu șoldul.

Sensul primitiv al termenului *sapă* trebuie să fi fost acela de *șold*², *spată*, care la origine au fost sinonime și numai cu timpul s'au localizat pentru regiunea dedesuptul „șoldului” întocmai cum „spata” numește continuarea șoldului în spre spinare. Numai prin asemăna-

— BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹ Se comunică *partea de supt șold* (187), *sub șold* (432. 433. 435), *din jos de șold* (439).

² În Ardeal partea amintită e considerată ca *șold* și e numită așa. E paradoxală comunicarea : *vârvul șoldului* (238/1).

rea *osului* cu obiectul „sapă“ putem explica adaptarea lui pentru partea numită acum astfel.

Vecinătatea cu partea numită „flămânzare“ (168) a adus confuzia și cu aceasta. Astfel se comunică *deșert* din toate regiunile, sporadic, iar de pe valea Someșului foarte des : *slăbii* (20).

Cu aluzie la „cavitate“ se numește *groapă* (18. 457. 493).

Cu aluzie la osul șoldului se notează cu sensul nostru și *forgău* (252. 476. 513) (cf. mai sus).

Alți termeni, mai mult sau mai puțin transparenți sânt: *bucă* (267) greșit; *carnea iei* (370); *carnă groasă* (7/1); *câiu* (82); *clici* (525); *coabză* (417); *coapsă* (514); neologismul *crupa dinapoi* (59); *laturea piciorului* (sic!) 218; *lucafăr* (66), după părul care e sucit, în formă de stea; *macra șoldului* (158); *merișor* (121) cf. „ciot“; *nucă* (162) idem; *osul piciorului* (24); *oul cliciului* (542); *pulpă* (49); *șele* (45); *suspin* (471); *tin* (14)?; *țâmp* (537).

Luând în considerație terminii de mai sus, sântem lămuriți de dibuiala corespondenților care, de cele mai multe ori, nu cunosc terminologia precisă, dar comunică totuși, spre a fi compleți. De altfel, e posibil ca și poporul să facă aceeași confuzie în privința numirii unor noțiuni atât de puțin precise cum sânt anume părți ale corpului.

37. Partea superioară a corpului, în locul unde se împreună cele două spete, de la picioarele dinapoi, de la rădăcina cozii până la șale, se numește **cruce**, *crucea șalelor* sau *crucea spinării*. În general *cruce* (68. 173) stă la baza numirii date pretutindeni.

Sânt regiuni care nu cunosc numiri speciale pentru această noțiune. Aici partea respectivă a corpului e numită cu termeni cunoscuți, prin confundare în sfera altor noțiuni mai cunoscute. Astfel se notează : *șale*, *spinare*, *clici* (4. 537. 546. 549), sau prin complinire : *încheeturile*

șalelor (525/1), între șale (93. 128. 219. 255. 539), furcu-
lița spinării (80), furcuța dindărăt (392/1), către coadă
(251/1), deasupra cozii (60); podu curului (82) (în Munții
Apuseni, forma *plodu curului*: *plod* = „naștere”); și crea-
stă (183).

38. Partea cărnoasă de la partea superioară a armu-
lui piciorului dinapoi se numește, cu foarte puține excep-
ții, pretutindeni **bucă**, plur. *buci* (*buce*: „dăi odată la bu-
ce” (179) păstrând forma arhaică). Formele determinante
buca curului (53. 82. 88. 97. 106. 116. 126. 136. 140) par
a fi reminiscențe de când se spunea și *bucile feței*.

Pulpă de asemenea se comunică de pretutindenea.

Din Banat, cu regiunile lui limitrofe, se atestă, ca ter-
min secundar, *țâmp* din ung. *comb* ‘ciolan’, ‘pulpă’.

39. Pentru sensul lui „anus”, terminul general între-
buințat este **cur**. Prin extindere se numește astfel întreagă
partea dinapoi a calului (128. 226) sau *dosul calului* (152/3).
Cur, se numește uneori și organul genital.

Cu aluzie numai la „anus” se atestă : *sub coadă* (174/1)
circumscriere eufemistică, *gaură* (151) și *găuază* (295). Se
comunică de un învățător venit în Transilvania de la Huși.
Acesta afirmă că acolo, anusul se numește și *popau* (sau
popou?), neol. franc.

Mai amintim că atât la terminologia organelor ge-
nitale, cât și la aceea a anusului, corespondentele nu ră-
spund.

40. Se numește **iee** „partea subțire de subțioară... lân-
gă toate picioarele” (144), „partea de piele care leagă pici-
oarele dindărăt cu foalele” (34. 160. 338), „partea dintre
șoldul dinapoi și pânțece” (119), „partea pântecelui lângă
tioc” (140), „partea dinapoi a burții” (75/1), „organul ge-
nital la vaci” (90). Forma de plural este *ii*, când singula-
rul se înfățișează feminin, și *iiuri* când e luat ca am-
bigen. *Iia* se comunică de pretutindeni. Unii dintre core-
spondenți comunică uneori *hie*, care poate să fie o eroare.

Aceeași parte prin analogie se numește *subsuoară* (128.

194. 497), iar prin complinire : *sub foale* (49), *sub piept* (200. 205. 272. 497) etc.

Termini figurați sau adaptați prin confundare, sânt :

broască (475), metaforă ; *burtă* (498), prin confundare ; *captă* (513) ? ; *chișătă* (327) prin schimb de termeni (?) ; *ciorcușă* (29) ? ; *copită* (134) ? ; *deșert* (158. 257. 265. 270. 404) prin confundare ; *dungă* (36) ; *flământ* (25. 27), *flământzare* (12. 24. 246. 289), câte odată *flământzie* (24) prin confundare ; *fluerul de sus* (225) greșit ; *foale* (366) cf. *burtă* ; *gârgoveană* (530) schimb de termeni ; *iruri* (179) ? ; *lopătiță* (7) prin confundare ; *mușchiul picioarelor* (218) prin confundare ; *negel* (32) greșit ; *pân-tece* (127. 219/3. 287. 289. 390) prin confundare ; *peșiță* (168/1) ; *peteheliță* (435) ? ; *peteluță* (432. 433) ? ; *picio-rul din sus* (?) (471) ; *pulpa piciorului* (190. 498. 528) cf. „mușchiul“ ; *sârghie* (41/1) ? ; *scărița calului* (521) metonimie, de la „locul până ajunge scărița șelei“ ; *scu-fundătură* (36) ; *slabină* (7/1), prin confundare ; *stinghe* (320) prin confundare ; de la *stinghie* ; *undreuă* (39. 43) ? ; *vâna iilor* (175) ; *vână* (= organ genital ?) (480) ;

41. Cel mai frecvent termen pentru numirea noțiunii de „burtă“ în românește, e **pân-tece**. Se comunică, cu mici abateri, de pretutindenea. În unele regiuni începe a dispărea, înlocuit fiind cu termeni mai noi. E unicul termen întrebuintat în nord-vestul Transilvaniei, în regiunea cuprinsă între Huedin-Careii-Mari-Sighet. Foarte frecvent e și'n regiunea estică, pe linia Cluj, Toplița, dar în concurență cu alții. Variante formale sânt : *pân-tec* (155/1. 174. 181. 316) formă analogică de singular ; *puncite* (508), *pânciete* (391. 376) și *pâncete* (metateze). E curios *pintece* (417), cf. *spintec*.

Foale e forma care se atestă de pe valea Mureșului, de la Tg. Mureș până la Arad, cu întinderi până la Cluj, iar de aici la vest până la Beiuș, la stânga Mureșului, dice se găsesc în întreagă Transilvania. În regiunea unde până la Petroșani și în întreg Banatul. Reflexe spora-

riați terminii secundari, care de cele mai multe ori au o nuanță figurată.

În Muntenia, Oltenia și Dobrogea terminul obicinuit e *burtă*. Întâmplător acest termin se atestă și din alte regiuni, uneori destul de des. Astfel, mai unitar se prezintă revărsările din Oltenia, în regiunile pădurene din Hunedoara, în Banat, iar de aici pe Mureș în sus, în Munții Apuseni, pe valea Arieșului la nord, până în Maramureș, Bucovina și Basarabia. Intinderea pe hartă a terminului poate servi ca un nou exemplu pentru legătura mai strânsă între graiul bănățean cu cel din nordul Transilvaniei, Bucovina și Basarabia. Regretăm că nu e uniformă repartiția pe hartă a răspunsurilor, care ne-ar pune în situația de a trage concluzii mult mai sigure în privința așa numitelor călătorii de cuvinte, care nu urmează de loc liniile de comunicație actuale, ci mai curând potecile munților sau malurilor râurilor. Acest lucru se poate afirma despre drumul urmat de *foale* și de celălalt termin, *burtă*, care au pornit de la sud. Celelalte regiuni, cum e țara Bârsei și Făgărașului, unde se mai atestă cei doi termini, sânt influențate de graiul muntean.

Variante formale : *burfă* (6) și *bursă* (4).

Aproape toți terminii secundari fac aluzie la mărime. Sânt născuți dintr'un radical *burd-* care în cursul timpului a dat, poate supt influențe streine, o serie întregă de forme hibride și la noi și în alte limbi, forme care sânt extrem de greu de lămurit.

Pornim de la formele cele mai simple : *burdan*, *bârdan* (168. 534), după credința d-lui Drăganu, din *burduhan* ; de la noi, cuvântul a intrat și 'n ung., supt forma *burdány* ; *buruf* (74/1. 190. 191. 521) ; *burduh* (171. 219/2. 240. 280. 392/2. 420. 430. 456. 472/2. 429) ; *purduh* (477), și cu dispariția spirantei, *burdu* (168. 169. 170. 241. 246. 279) ; *burduhai* (523. 525. 540. 542) (din *burdan* + *măruntaie*, *Dicț. Acad.*) ; *burduhăi* (542), *burduhei* (243) cu sens de „intestine“ confirmă etimologia dată de *Dicț. Acad.* Variantă interesantă e : *burduhăni* (522) cu *n* păstrat supt

influența lui *burduhan*; *burduhală* (240); *burduhalău* (186/1), derivate cu sufixe augmentative.

Burduhan are cea mai întinsă întrebuințare în limbă. În Transilvania, afară de regiunea nord- și sud-vestică, e foarte des notat. Se atestă și din Basarabia și Bucovina. *Dicț. Acad.* aduce forma românească în legătură cu rus. *brjuchanŭ* 'burtos'. Ea ar putea fi însă o derivație augmentativă din *burduh*, având în vedere întinsa întrebuințare a acestuia în limba noastră. Terminul are o mare varietate de forme :

burdihan (60. 66. 66/1. 67. 68. 69. 70), *burghihan* (431), *burtican* (supt influența lui *burtă*) (24/1 = 'burtă de porc'), *burdăhan* (96. 106. 115. 155). Alte asemenea forme sânt : *bărdăhan* (152. 158. 174. 181. 186/2. 183), *bărdăhan* (85. 87. 118. 124. 128. 138. 152/4. 179. 180), *bărdahan* (155/2. 174/1. 176/1), *bardahan* = „mai mult la cornute“ (93). Prin trecerea $h > c, g$, supț influența rut. *bordjuk*, *bordjug* și a lui *burtă*, avem *burtucan* (6. 306. 319. 321. 324. 327. 335), *bortozan* (38. 290), *burdugan* (121. 303), *bărdăgan* (114).

Pare că supț influența pol. *burdziuk*, 'burduf', avem la noi formele *bărdăzan* (167/1), *burduzan* (197. 197/1. 199), cf. și *buzduhan* (548) = *buzdugan* (?).

În aceeași atmosferă semantică se gășesc: *burdie* (277), *borhan* (29), *brihan* (241. 506) care ne trimite la rus. *briuchanŭ*; *buhău* (337), poate un augmentativ din *buhă*; *bindeu* (472/1. 506. 533) < ung. *bendő*, 'foale' (cf. numele de bou *bindea* și numele de fam. *Bindea*).

Termini metaforici sânt *butură* (542) și *dobă* (513/2).

42. 'Partea dintre pulpa picioarelor dinapoi și coaste, formând o adâncătură' se numește **flămânzare**. Terminul e un ardelenisism, întrebuințat mai ales în regiunile mărginene și pe Mureș.

Avem derivații diferite : *flămânzeală* (20. 79. 95. 163. 196. 238/1. 239. 250. 277. etc.), *flămânzie* (24/1. 63. 75/1), *flămânzire* (67. 71) *flămânzeauă* (82), *flămânzele* (419), *flămânzenie* (243), *flămânzar* (392/1. 471), *flămânzărie*

(441), *flămânzit* (489), *flămânzene* (cu disimilare în pluralul *flămânzenele* < *flămânzelele*. Derivate din *flămând* cu sufixele *-are*, *-eală*, *-ie*, etc.

Foarte des se notează termenul *deșert*, de pretutindeni. Are la bază aceeași idee, de 'parte goală', cf. *partea deșartă* (188), și *sec* (63. 84).

Slăbie (20. 533. 538), prin complinire : *groapa de la slăbii* (531). În Banat, *slabină* (< srb. *slabina*) și *slăbiuță*, (din *slab*.).

Stinghia se atestă rar, din nordul Ardealului, din Bucovina și Basarabia. Prin confundare se numește și *coș* (cf. *coșul pieptului*) (238. 272. 445. 475). Cu origine neclară: *horpos* (497. 514. 523. 546. 549. 550).

Restul materialului comunicat în legătură cu această noțiune e următorul :

bâldir (67) < turc. *baldyr* (*Dicț. Acad.*); *cartoață* (525) ? ; *coștoață* (530) ? ; *coastele calului* (12. 190) ; *groapă* (196) ; *ie* (109. 521) ; *linia iilor* (155) ? ; *pănuș* (20) „din jos de slăbiuță este un loc pe leg (= fără păr), fără musculatură, numit pănuș“, cu schimb de gen după *deșert* ; *pârțiță* (?) ; *peleg* (20) cf. *peleag* (ap. Tiktin) ; *plod* (506) ; *ratiță* (187) ? ; *sarcas* (sic!) (61) ? ; *stomac* (24) ; *știolnă* (378) metaforă, din germ. *Stolne* < *Stollen* ; *su piept* (537) ; *țâmp* (20) ; *uză* (111) din slav. *uza*, *uzdu* 'frâu, funie' (N. Drăganu).

43. *Părțile interne* : E justificată sterilitatea în privința terminilor pentru numirea organelor interne ale corpului. Aceste organe pe care poporul le vede rar, se numesc numai la anume ocazii. Lipsa de informație întinsă se datorește și chestionarului care a cerut numai termini care se aplică diferitelor părți interne deosebit de cele ale altor animale. Cunoștințele poporului în legătură cu părțile interne se reduc la „stomac“, „intestine“, „ficat“, „splină“.

Mulți din terminii referitori la stomac îi cunoaștem de la numirea lui „burtă“.

bârdăzan (127) ; *berigată* (166), necunoscut de *Dicț.*

Acad. cu acest sens; *bortocan* (44); *buh* (107. 150); *bug* (121) < germ. *Bauch*, prin rostirea săsească (cf. *bufleş*) (Drăganu); *burhoaiie* (164), necunoscut *Dicț. Acad.*, = „mate“ (?); *burdihan* (164); *burduf* (108. 503); *burduhan* (219/1. 252. 361); *burduhoaiie* (164) „îi se zice la stomac împreună cu mațele“, contaminat din *buruf* + *burhoaiie*; *burdujin* (521), necunoscut *Dicț. Acad.*; *cărfulie* (121) „stomacul la vitele cornute“, după structura în formă de pături, ca niște foi de carte; *chișcă* (87. 164); *coș* (133. 392/1), cu aluzie la întreagă partea internă a pântecelor; *rânză* (426); *stomac* (107 : „se zice numai la cal; la bou, vacă, etc., *burduf*“; 108. 108/1).

Ficatul (15) se mai numește *maiui* (15. 128. 448).

Intestinele se numesc : *bolhăi* (243), *blohătăi* (239/2. 238), necunoscute *Dicț. Acad.*; *fleacuri* (218. 238/1).

Pentru plămâni se atestă *bojogi* (128), termin cunoscut.

Din observația materialului de mai sus ne putem permite câteva concluzii sumare pe care le formulăm în următoarele :

a) Anchetele lingvistice prin chestionare trimise intelectualilor satelor noastre, deși prezintă scăderi în ce privește informația precisă asupra materialului, ca notare fonetică exactă sau ca definiție a elementelor comunicate, au totuși o importanță mare, pentru că, mai mult decât o anchetă la fața locului făcută de un specialist, desgroapă cuvinte rare, adună la un loc o sinonimică bogată. Până în momentul când se va putea întreprinde și la noi o anchetă bine organizată la fața locului, care va trebui să țină seamă de rezultatele atinse cu anchetele prin corespondenți, materialul se prezintă inegal ca valoare și neuniform repartizat geograficește.

b) Spre a se primi răspunsuri neinfluențate, chestionarul e bine să dea numai întrebarea fără a sugera nici un răspuns.

c) Imaginea materialului studiat de noi prezintă o lipsă

remarcabilă de grupări dialectale. Termini al căror leagăn pare a fi într'o regiune oarecare, se găsesc, sporadic, aproape pretutindeni. Astfel regiunea bănățeană are, prin Crișana, Sătmar și Maramureș, legături, strânse cu Moldova și Basarabia. Bucovina, foarte des se dovedește ca un interesant punct de contingență, care păstrează sau transmite mai departe forme din vecini. Contactul între graiul muntean și cel ardelean se face prin Oltenia în Banat, și prin Țara Bârsei în Ardealul propriu zis, încât amestecul lexical e general pe întreg domeniul dacoromân. Din punct de vedere lexical nu putem fixa o regiune întinsă pe care să o putem numi *mai* conservativă ca alta, cum ne-am obicinuit să considerăm, având în vedere structura lui fonetică, subdialectul bănățean. Conservative putem considera doar anumite regiuni periferice, îndeosebi nordvestice, unde ne-a fost dat să găsim unele reminiscențe vechi, care în drumul lor, alungate neconținut de forme mai recente, se vor îneca în curând în valul care le amenință.

d) În ce privește originea numirilor date părților corpului la cal, ea e aproape întregă latină. Local sau individual sau creiat și se creiază mereu mijloace nouă de exprimare, mai expresive. Multe din aceste sânt împrumuturi streine, intrate cu alt înțeles în limba noastră, pe care poporul le-a adaptat pentru numirea diferitelor părți de corp. Numirile, figurate, bazate totdeauna pe comparație sau pe asociație de idei, se schimbă neconținut, fiindcă neconținut ochiul poporului va vedea puncte nouă de asemănare între forma și funcțiunea diferitelor părți ale corpului cu cuvinte ce exprimă alte idei.

e) Poporul nu totdeauna face o distincție clară a tuturor părților corpului și în consecință terminologia lui nu e întotdeauna uniformă și completă. Une-ori ceea ce noi am numit *confundare* și *întindere (extensiune) de sens* se datorește, probabil, unor confuzii făcute de corespondenții noștri.

ȘTEFAN PAȘCA.